

ცისკარი.

1864

ი ა ნ ვ ა რ ი.

წელიწადი შერვე.

წოდება თხზულებათა:

- I — ავრორა (რომანი. ნათ.). . . გრ. რჩეულთვისა.
- II — სიზმარი (პუშკინით.). . . თ. აღ. ჭავჭავაძისა.
მოდგარი და მოძაგდვი გლასა. დ. ბერიუვისა.
- III — მარგალიტების მოზოვება კალიფორნიასში. გ. დიდებულისა.
- IV — სპარსეთის პოეზია ივ. ევლახოვისა.
- V — მოთმინებისაგან გამოსვლა თ. აღ. ცხრბელიანისა.
- VI — ჩუქნი ნაწარქეები. ძეჯრალა ქართლელისა.
სხუა და სხუა ახბავი. (იხილე მეორე გვერდზედ)

ცფილის

კერესელიძის ტიპოგრაფი

ცისკარი.

ქართული სალიტერატურო ჟურნალი.

გამოიცემა ივ. კერესელიძისა-გან.

ი ა ნ ვ ა რ ი.

წელიწადი მეშვიდე.

ათე შეიქვანო სმენად,—მიიოვალე და უკოო
მიუპენ უური შენი,—ბრძენ იემნეუ(წიგ. ისო
ხირ. თავი 6 მუს. 54)

ცფილისს.

კერესელიძის ტიპოგრაფიაში.

**Дозволено цензурою. 1864. Января 15 д.
г. Тифлисъ.**

მარგალიტის სადაფების ჭერა კალიტორ-
ნიაში.

რა მძვენირია კალიტორნიის ზღვის
ტოტი! ნიადაგი მოწმენდილი ცა, ლაქვარ-
დის უფრი წყალი, რომელსაც სძიანად აწ-
ხევენ მსიაწულნი ზღვის ვეშანნი, ამღევენ
იძას საკუთარს სიტურფეს. მომსიბლავნი აწი-
ან გრძელნი მძუნეინი დღენი ნიადაგ
თბილის საფხელისა.

ზღვის ტოტის შუა ამდღდებთან მწვა-
ნენი, როგორც შურმუსტნი, კუნძულნი, რა-
მლისაც კიდევსედ მოხვენებით ქსცსოვ-
რებენ ნავნი და ზღვის ძაღლნი.

სოლო მცენარე და ამპარტავანი სადაფი
კი თება იქ მსეში. ცოტა მოშორებით ზღ-
ვის ტოტის ძირსე აწევიან სწოვანი სა-

დაუებისა, რომლისადაცა საუნჯით შეიძლება მოართვა რამდენიმე ევროპის კოროლევასი. დილით სასმენელი ტებება შრიალით ინდის ხურმის ხეებთა, რომელნიცა სდგანან წელის ჰირის ჩაყოლებაზედ, და საღამოთი შემდგომ გრძელისა დღისა თვალს წარმოუდგება წინ მშუტნიერი სახე ცისა და ჩასვლა მზისა. მე შემსვდა ერთსელ ცხოვრება რამდენსამე თვესა იმ წელის კიდებზედ, რომელმაც აწარმოვა ჩემში მდიდარმა იმისმა ბუნებამ, ის იყო ისეთი ძლიერი რომ, მკონია, არათვის აღარ აძლიფხვრას ჩემის გონებითვან.

ქვენა კალიფორნიაში ას მიღზედ ტეის შესავლისა ჭსდვას ქალაქი ლანასი. ამ ქალაქში ჩემს წელსა იდგა ბატალიონი ამერიკის სალდათებთა.

ესლანდელი ქალაქი არის იმ ადგილს, სადაც ჰირველად გავიდა კორტესი მეკსიკის დაპყრობის შემდგომ, საპოვნელათ აქ აღმოსავლეთზედ ახალთა მკრფასეულებათა,

განსამჭენებელათ ისპანიის გვირგვინისა. ჩუტნ შევექცეოდით აქა სალდათების თამაშობით, ვიჭერდით კუ და ლოკოკინებსა, ვაგროებდით სადაუებსა, ვსჭამდით ყურძენსა და სსტა მჭენიერს იქაურს სსტა და სსტა სილსა, ვსტკებოდით მჭენიერის გიტარის სმით და ეკრეთვე ისპანიელების სიმღერით, რომელსაც ისინი თავდაურილნი დიდის ღელვის სის ქუტმ მღერობდენ.

ბოლოს დაღალულნი ერთ გვარის ცხოვრებით, ჩუტნ ოთხმა კაცმა მივეცით ერთმანეთს ჰირობა წავსულვიყავით- მარგალიტის სადაუების საჭერათ სანლოტენცოში.

ის ქალაქი არის ლაზაზსედ მოძორებით ოც მილზედ. დღე იყო ძრეულ წენარი და ამიტომ დაუცადეთ საღამოს, ვინემ ამოვიდოდა სუბუქი ნიაფი, რომელსაც უნდა გავენთავისუფლებინეთ ნიჩბების მოსმის შრომისაგან. მოვაპსადეთ ერთი ბოჩკა წყალი

მოხარბუქი ღოგის სორცი, სქელი
 ლეღვი და სულ ასალი მოწვეტილი ლი-
 მონები. წოგორც ჩავიდა მსე, ჩუტნ გა-
 ვისადეთ მუნდრები, ავისადეთ ეზოლეტები
 და სმლები, რომელშიაც ჩუტნ წამდენი-
 სამე საათის წინეთ ვიუავით გამოჭიმულნი
 ზარადზედ. თუთუღმა ჩუტნგანმა გადაიდო
 მზარზედ თოფი და ამ გვართ ჩავსხედით
 ნავში და წავედით. დამე იყო ისეთი მძ-
 ჟუნერი, წოგორც სპირათ არის სოღმე
 ქვედა კაღიჭოტნიაში: მოწმუნდილი ცა იყო
 მოჭედელი ვარსკვლავებითა, მარავანდელ-
 ზედ ქრებოდნენ უკანასკნელნი შუქნი მსი-
 სა. ჭაერთ იყო სავსე კეთილ სურნელებით
 თბილის ბუნების ვავილებიან. და-
 ბინდებისას გადაესურა ზღვის ცოტს სხუა
 ცა, მოჭედელი ვარსკვლავებით და განათ-
 ლებულის მივარეთი; წალზედ ბრწინავდნენ
 მილითნი ფასფორის ცეცხლები, ზურმუხტის
 ფრათ, ზღვის ჰირზედ ცოტა მომარებით

დავინახეთ ჩუტნ ცეცხლის სინათლე, და რადგანც ნიაფი ჩავარდა და ვიცოდით რომ ვერ მივაწევდით იმ ღამეს სანლორენცოდინ, ჩუტნ გაუსვიეთ იმ ცეცხლისაკენ.

როდესაც გავედით წელის ნაჭირსა, ვნახეთ იქა ჩუტნ ორი თითქმის შიშველი ინდოელი, რომელნიც იმზადებდნენ ვასშაშსა, შემდგომ მთელის დღის მარკალიტის სადაფის ჭერისა, ჩუტნც გაუტანეთ ნაჭირზედ ჩუტნი ნაფი, ავანთეთ ცეცხლა, მივადუღეთ ვავა, მოვსწიეთ ჩიბუხები. გავიძაღეთ ძირს ჩუტნი ბეწვის საბნები და დავებარკეთ მუორე დილაძდინ.

კალიტორნიის სადაფებას მჭკრელნი ეკუთვნიან იმ ინდოეთის შთამოებას, რომელთაც არა აქუსთ ერთს ალაგს დამუარებული ცხოვრება; მთელს დღეს ისინი ატარებენ წვალზედ და ღამე წელის ჰირათ.

მზის ამოსვლიდამ იმის ჩასვლამდინ დასცურვენ ისინი ზღვის ტოტში და არი-

ან ფრანგილნი, რომ არ გააღვიონ ის სა-
დაუები, რომელთაც ჭსმინავთ წუალზედ.
იმათ დასაჭერათ ისინი სმარობენ მოკლე
კეტსა, რომელსაც აქუს დაკრული რკინის
გაგია რომდესაც იმას დაჭკვრენ კუს, ისე
ღრმათ ჩასმენ იმას იმის შურგში, რომ
მერე მნელი ამოსაღები შეიქნება სოღმე.

შეჭურვილნი ამ იარაღებით, ჭსცურვენ
ისინი მდუმარენი იქამდინ, ვინემ დაინახა-
მდენ სადაფსა: მაშინ მიეპარებიან, ჩუმათ
დაჭკვრენ გავიან კეტსა და მიათრევენ სა-
ცოდავს ცხოველს წელის ზირსა, მაშინ
როდესაც ის იქნება იმ ღრმს იყო ტკბილს
ძილში. იქ მოაცლიან იმის ძირის ჰერე-
ქლსა, რომლისაგანაც აკეთებენ იმ მშუჭ-
ნიერს ტურფა ქალების გაგებსა. საწუალი
ზარმაცი კუ თუ რომ იმათთვს არსებობ-
დეს გაზდასახლება სულისა, მაშინ ისინი
დასწევლიდენ იმ დღეს, რომდესაც იმათ
ისე მოსვენებით და მოულოდინელად უბე-

დურობისა, სძინავთ კამკამს კალიტორნიის
ზღვს ტოტის წეალზედ!

კუს ზერექლი უწინ იყო დიდი საგანი
აღებ მიცემობისა, მაგრამ იმას აქეთ, რაც
იანკებმა მოიგონეს სსჭა და სსჭა ახალი
ნივთები, ლამაზი კუს სავარცხლები ამერი-
კელების შორის გარდაუარდა მოდიდგან და
ახლა უმეტესი ნაწილი ამ სავაჭროსი
მიდის ევროპაში.

გამომიების შემდგომ ჩუტნ შევექცით
კარგათ ღოჭის სორცსა, დავლიეთ ეავა და
ვისარგებლეთ დილის ნიაფით, რომ დროზე
გაგვეულო სანლორენცოს მასლობელი ქვი-
შიანი ადგილი. იქ წელის ჰარს ვნახეთ
ასამდინ ინდოელი, რომელთაც ტანისამო-
სი შესდგებოდა ფესტამლიდგან, რომელიც
ჩაშვებული ჰქონდათ კოჭებამდინ; დანამ-
თენი ნაწილი სხეულისა ჰქონდათ შიშველი.
ისინი იყვნენ მოგროვილნი იმისთვის, რომ
წასულიყვნენ კუს ანუ სადაფის საჭკრათ,

იმათ დაგვიწუეს ჩუტნ თხოვნა იმ სასმე-
ლისა, რომელიც ათობს კაცსა, და კეთ-
დება იმ მცენარისაგან, რომელიც ამოდის
იმ მსარეს, და ეწოდება მასკალი და, რო-
მელიც იმათ ძრეელ უეგართ. რადგან
ჩუტნ აღარა გვექონდა ის სასმელი, მაშინ
ჩუტნ უთავაზეთ იმათ დანაწიხენი ჩუტნის
ლიმონებისა.

ჩუტნ ვიუავით ნაცნობი იმათის უუ-
როსისა, რომელიც სცხოვრებდა ოდესმე ლა-
ზახში, ამიტომ აღვილათ ვიმოვნეთ ექუსი
კარგი მცურავი ანუ წეალში მძრომი და
იმ კაცებით ჩუტნ ხელასლა მივსცურამდით
ზარუსის ქვეშ ზირდაზირ კუნძულისაგან,
რომელსაც ჭქვან წმინდა სული. ჩუტნ უკან
მოგვდევდა ოცი ნავი, თვთვეულში იჯდა
ხუთი წეალში მძრომი კაცი. ჩუტნ გავჩე-
რდით შუა სღვის ტოტში, სადაც გვინ-
დოდა შეკრება მარგალიტის საუნჯისა.
თხუამეტ წამსედ მივედით დანიძნულს

ხდგილსედ წყალში მძრომნი მოემსადნენ
 სამუშაოთ. ისინი გაშიშვლდენ, და ჩუტნი
 ჩუტნის ნავიღამ უგდებდით ეურსა, ეოველს
 მუშას ეჭირა თითო ვოსი იმ მაგრის სი-
 სა, რომელიც იქ ისდება და უბასიან რეი-
 ნის სესა. ის ვოსები წვეტიანნი ორივეს
 ზირით, მსახურებენ იმათ, როგორც ასე-
 ლეჯათ კლდეებიღამ სადაუბისა, ვერცოვე
 დასაცველად თავისა საშინელის მტრისაგან,
 რომელსაც ქუჩან ნათელ თევსა (ანუ. ა.).
 შეჭურვილი იმ ვოსით ერთი მუშათაგანი
 დაღბა სედ ნავის ბოლოსედ, და იწო
 რაღაცა სიმღერა, იმისთუჩ რომ ეკვესო
 ჭაერი თავისი ფიქვით; ბოლოს ჩაიეურეუ-
 ძალა წყალში და მსგავსად ბაეაეისა, ცდი-
 ლობდა სულ უფრო და უფრო ღრმათ ჩა-
 სულიყო, და ძარაღა ბოლოს დაეიღა მი-
 რსედ. სხვებიც მუხდენენ იმას მაგალითსა
 და იმ გვარი ეურეუელთა წყალში შეიქ-
 ნა მოუწვევთელი, ასე რომ ინდოელნი თა-

ვისის მაგის ელვარის სორცით იმ წუთში ჰგავდნენ ჯოგსა ზღვის ღორებისას, რომელნიც სპირად თამაშობენ ოკეანის სიღრმეში.

თუმცა ზღვა, სადაც ჩადიოდნენ ის მუშანი, იყო თვრამეტის ქუტის სიღრმისა, მაგრამ წყალი იმისი იყო ისეთი ანკარა, რომ სჩანდა ძირი იმისი მოფენილი სადაფებით. ჯოსებით გლეჯდნენ იმათ კლდეებიდან და ამოდოდნენ სევით სავსე გელვებით; იმათ ჰქრიდნენ ნავში და შემდგომ მცირედის დასვენებისა ჩადიოდნენ ისევ წყალში; ზოგს სადაფის მაგიერათ ამოჰქონდა სხვა რამე ზღვის მცენარე. ერთმა მოსუცმა მუშამ დაიჭირა ჰატარა ცოცხალი ნათელ თევზა, ამოიყვანა სევით და ჩუწნ მესამრწუნებლად ჩამოკვივდო ნავში. ერთის სიტყვით ჩუწნ კვიდვა თვალწინ მძუწნიერი კარტინა: ასი ჩუწნი ნეკრი სცვოდა წყალში, თამაშობდა შიგა, სდებდა სანამ-

ლეოს, თუ რომელი იმათგანი უკეთესად
ჩასტებოდა, ანუ ვინ უფრო ღრმად ჩაიყუ-
რეუქელავებდა წყალში, მიზიდულნი იმათის
უვირილით, სიძღერით, ეურეუქელით, კი-
ნაღამ ჩუწნც გავბედეთ ჩასტომა წყალში.

წყალში მძრომნი ჰირველს ჩასტომაზედ
ჩადიან ძირს ექუს ჭრტსედ, მერე უმატე-
ბენ თან და თან ასე, რომ ისინი წიგბიან
წყალში სამს წამამდინ. შემდგომ ორის
საათის მუძობისა, ჩუწნ სელანლა აუძუთ
იალქანი და გავეძურეთ წელის კიდისაკენ.
ჩუწნმა მცურავებმა წყალში დაიჭირეს სამას
სადაფამდინ; სხვებსაც იმ გვარი წარმატე-
ბა ჭქონდათ.

ჩუწნ სსჭათა შორის ღირსნი შვეიქენით
ჰატივისა მიკველო ჩუწნს ნავებში სანლო-
რენცოს წყალში მძრობთ სასოგადობის
უფროსი ანუ ღუბერნატორი, რომელსაც იმა-
თზედ აქვს განუსაზღვრელი მთავრობა ანუ
ძალა; ის იყო სამოციის წლისა; იმ წელ-

თავანი ორმოცდა ათი განუტარებინა იმას
 სადაფების ჭერაში. ერთხელ მე უთხარი
 იმას, რომ ამ გვარი საქმობაჲსე იგი სძირად
 წუალსედ ცხოვრება არ არის სასარგებ-
 ლო მეთქი სიმრთელისათჳს. ამასედ ძრი-
 ელ გაეცინა იმას და გვიამბო თუ რამ-
 დენჯერ წუალში მძრომელთა შესვედრით
 ბრძოლა ნათელ თევსასთანა და რარიგათ ი-
 სინი იმათ სძირად დაუსასიჩრებიათ და სან
 კიდევ დაუღუჭამთ კალიტონის ზღვის ტო-
 ტის მცხოვრებნი აჩიან სონარის მტატიდამ
 და აჩიან ძრიელ ზარმაცნი და დაუდევა-
 რნი. ნახევარს წელიწადს ისინი იჭერენ.
 მარგალიტის სადაფსა და ნახევარს ჩხუბო-
 ბენ იმათთჳს, ვინც იმათ კარკს ქირას ამ-
 ლევს, და მაძინ ის სსჯას საქმეებს აღა-
 რას მასღევს მთურბლობისა და ფულსედ
 თამაშობის მეტსა.

როცა მივედით სანლორენცოში, სულ
 ეველა მარგალიტის სადაფი გაიტანეს და

დაბგროვეს ერთათ. მეჩუ გაჭევეს ორ ნა-
 წილათო რომლისაგანაც ერთი წილი გარ-
 დასდევს სრულათ თავიანთის უფროსისათვის
 და მეჩუ გაჭევეს იმდენ ნაწილათ, რამდენ-
 ნიც იმას იჭერდა წუალში. როდესაც გაი-
 ვეკის ისინი, მოჭევენენ სადაფების დასსნას.
 ჯერ დასსნეს სადაფები თავიანთის უფრო-
 სისა და რაცკი იმათში მარგალიტი აღმო-
 ჩნდა, დაუყოვნებლივ მიაჩთვეს იმას უკ-
 ლებლად ამ კარგის ლომის წილისათვის
 ის უფროსი ანუ ღუბერნატორი იმათი ვალ-
 დებულთა იმათი სადაფების ჭერის დროს
 როგორც ნავებსა ისე სსჟა საგმალსა. ამლევე-
 დეს ინდოელნი განსაცუფრებელის სიმარჯვით
 ხსნიან სადაფებსა და სინჯვენ, რომ არ და-
 დაჭკარგონ არც ერთი მარგალიტი, რომე-
 ლიც ხან და ხან მნელი მისაგნებია, სა-
 დაფის მიგნეულებაში. მოსდება სოლმე სმი-
 რად, რომ გასსნან ასი სადაფი, და ვერა
 ჭბოვონ ვერც ერთი მარგალიტი. დირებუ-

ლი სამშაურათ. უფროსიც იმათი ძრიელ გაფრთხილებულია და უცდებს ეურს მუშებსა, რომელთაც აქვს ის სიყალბე, როგორცა ჭბოებენ დიდს მარგალიტს სადაფში და შენიშვნენ, რომ უფროსი იმათი ეურს არ უცდებს, მაშინვე გადაულაზვნენ. როდესაც გაათავებენ თავისის უფროსის მარგალიტებს, მაშინ შეუდგებიან საკუთარის თავის წილის მოგროვებასა, და როდესაც იპოვიან თავიანთ სადაფში მარგალიტს იქვე მიჭვიდიან თავის უფროს: ფასი მარგალიტისა დამოკიდებულია სამს იმის თვისებაზედ: სიდიდესა, მოყვანილობასა და ფერზედ. მარგალიტი რომელსაც აქვს მოყვანილობა კვერჩხისა ანუ მსხალისა, ფასობს ეველაზედ მეტად, და თუ იმასთანავე არის მოხდილი და აქვს კარგი წყალიც, მაშინ იმაში აძლევენ დიდს ფულსა. სოკიერთი მარგალიტი არის ძავი, როგორც ნახშირი, მაგრამ წყალი აქვს ეოვლად მძუნური. წვრილს

და უსწორმასწორო მარგალიტის აასსმენ ძაფსედ
და ჭვიდიან შუდიდამ თექვსმეტ მანეთამდე
მისსაღსა.

მარგალიტი უწინ ითვლებოდა ძვრფას
სამკაულათ, და ახლანდელს საუკუნეშიკი
ძრეულ დაეცა იმისი ფასი, და უმეტესი
ნაწილი იმისი მიაქვთ რუსეთში გასასყიდათ,
რამდენსამე წლის წინეთ ერომა ანგლიელ-
მა სასელებდ გარდმა გამოსცადა დაჭერა მა-
რგალიტის სადაფისა წელის წარის სამ-
ვალობით, მაგრამ წარმატება არა ჭქონდა
კარგი და დაანება მალე თავი. საკურვე-
ლია, რომ აქამომდე ვერ უზოვნიათ სხუა
ღონისძიება მარგალიტის ჭერისა, გარდა
იმისა, რომელსაც სმარობენ ინდოელნი.

როცა დაასრულეს თავისი მუშაობა, ინ-
დოელნი დასსდნენ ჰურის საჭმელათ. იმათი
სადილი იყო მოსარმულის მაისა და გამ-
სმარის სორცისაგან შემდგარი; ისინი არწ-
მუნებდნენ, რომ მძიერის კუჭით მრავალ-

გზის უძჯობებისა სადაფის ჭერზე, ვინემ გა-
მძლარის კუჭით, და ამ სახით ისინი სამს-
საათამდინ მარსულობენ, მერე სმენ მასკა-
ლსა, და თამაშობენ შუალამედინ.

ჩუჭნ ვიუავით იქ უკანასკნელს დღეს
სადაფების ჭერისასა; ჩუჭნის წასვლის წი-
ნეთ, სულ უველა თავიანთი ლელწმის ქა-
სებს მოუკიდეს ცეცხლი, და სადაფის ჭე-
რზე დაასრულეს დიდის შექცევით. დაბინ-
დებისას ჩუჭნ დაგბრუნდით ისევ და გავს-
თენეთ რა ღამე უწინდელს ადგილს, შე-
თარეს დილას მოვედით ლაპასში.

აწ გასულა ერთი თვე, რომ ისინივე
ინდოელნი, რომელნიც მაშინ ისე შეკობ-
რულათ გვეჯობობდენ ჩუჭნ, გვესროდენ
შჯლდისარსა, გაკეთებულსა ისევ იმავე რეი-
ნის ხისგან, რომლითაც ისინი ჭკლეჯენ
კლდიანის სღვის ძირს სადაფებსა.

გ. დიდებულძე.

სწარსეთის ჰოესია.

აწაბების საწმუნოებრივი მტარვალობა
ისე განცხოვლდა და ისე განმდიერდა
აღმოსავლეთის მსრისკენ, რომ მეძვიდეს
საუკუნეში იმათა ბარბაროსობამ თუთქმის
სწრულებით დასცა სწარსეთი: სამეფო სჯ-
ული სწარსელებისა, დაწეობილობა, საწმ-
უნოება--სწრულებით შეიცვალა და შეიწრო-
ვდა აწაბებისაგან, რომელთაცა დაიპერეს
ეს სასელმწიფო; იმათ, სწრულებით მოსხეს
სწარსელების მწიგნობრობა და სწავლა.
ძველად-ძველ სწარსელების მწიგნობრობას
უნდა მიეღო თუსება აწაბების მწიგნობრო-
ბისა და სწავლისა; და თუთ სწარსული
ენა ანუ (ფეკლივისა), მოევანილი უგანას-
ენელს განწირულებამი, განასლდა და გან-

ცხოვლდა მაჭმაღისა გამო. როდესაც ამ უკანასკნელის სარწმუნოება შესდგა და გაამდიდრა არაბების ლიტერატურა. უმეტესად მას აქეთ, როდესაც ეორანი გამოიცა, არაბების და სპარსელების ენა ერთმანეთში აიჭივია და აქედგან წარმოსდგა ახლანდელი სპარსული ენა, მდიდარი და სმოვანი.

არ არის ამასედ ეჭვ, რომ მანამ მაჭმაღის სწავლა განმლიერდებოდა და მოვიდოდნენ არაბები სპარსეთში, სპარსელებს ევოლებოდათ ჰოეტები; შესამლებელი არ არის,--იმ მსარესედ, სადაც ნათელი და მოწმენდილი ცა იმჯათად დაიფარება სოლმე ღრუბლებით, და სადაც ბუნება, ისე სავსეა ნაყოფიერებით და კეთილ--საენოსელ სურნელებით სუნთქავს და სრულებით განცხრომაშია ეოველი მამაკუდავი, რომ არ მოიევანდეს კაცსა გრძნობაში და აღტაცებაში, უმეტესად ნიჭაერს მწიგნობარს. მაგრამ არაბები ეოვლის ღონის-მაებით ცდი-

ღობდნენ მოესპოთ ის, რაც წინააღმდეგი იყო იმათის სარწმუნოებისა, იმათის წესდებულებისა, იმათის ენისა. ეოველს ფეხის გადადგამად ზღვენიდნენ აზაბები სწარსელებს, ერთის სიტყვით ეოველის ღონისძიებით უნდოდათ მოესპოთ იმათი მეოფობა ქუჭუნაზედ. ზოგი ერთის სწარსელებისაგან, რომელიცა მტკიცედ იდგნენ თავიანთ ძამაძაბათ სარწმუნოებაზედ და წესზედ, დაუარულად შენასული იყო ის სამღრთო წიგნები, რომელსაც ევროპაში უწოდებენ ზენდ-ავესტს, (ზენდ-ავესტი ის სამღრთო წიგნია სწარსელებში, რომელიცა მისდევს ზართოსტროს სწავლის კვალსა).

ახლანდელი სწარსეთის ჰოეზია თუ მომდინარეობს, ისევე მომდინარეობს აზაბების ჰოეზიითგან. ამ ორის ენის სათავე-როგორც ამ ენაზედ დაწერილ ჰოეტიკურ ლექსების თხსება არის ერთი, ისე ფორმა არის ერთი, მაგრამ ამ მკვანესე-

ბაში ზოგი ერთი განსხვავებაც არის: არა-
 ბულ ლიტერატურას თვსება აქუს, გამოს-
 თქვას და აღწეოს რომელიმე საგანი ცე-
 ცსლებრივ მკვნებარედ, ცქვტად მთრთოლ-
 ვარე; უცებ ნასავთ გადადის ხან ომხედ,
 ხან მწეესებზედ, თავისუფლებასზედ და გრ-
 მნობით აღელვებულ სურვილზედ, როგორც
 შექმნილია თვთ ბუნებითვე; სხარსულის
 ჰოესიის თვსება არის გამოსთქოს და
 აღწეოს საგანი ბრწეინვალედ, ნასად,--
 წარმოადგენს იმათი ჰოესია როგორც
 გამოუთქმელ-ტებილს სიამოვნებას, რადც
 რამ აუტანელს მწუსარებას, მქუტნივრად
 შეერთებულს სიევარულზედ, ცხადად წარ-
 მოგიდგენთ კაცის სიამოვნების ამოებას
 და კაცობრიობისათვს მიუნდობელს სოფ-
 ლის გარემოებას. რა არის ასლა ამისი
 მიზესი, ჩუტნთვსა ვოქვათ? ამის მიზესი
 გახლავთ, ჰოლიტიკური მდგომარეობა სხარ-
 რსეთისა; არაბებისაგან იმათი შეიწროება,

იმათი დამონავება.

ამ ორს ლიტერატურაში განსხვავება არის კიდევ გამოთქმაში, ენის დაწმასვნაში და მისვრა-მოსვრაში, არაბის ენის თვსება ის არის, რომ ჯეროვნად, კაფიათათ გამოთქმის ეოველი სიტუქა და ამასთანჟე გამოსატვა აქუს;-სწარსული ენა არის ტებილი ენა და სავსეა სრულის გრმონით; სწარსელებს ზოგი ერთი სიტუვეები არაბები-საკანა აქუსთ მიღებოლი და სმარობენ შემოკლებით; არაბები რასაცა სმარობენ სიტუვებს, თავიანთი საკუთარია, ისე რომ, სსქათაგან არც თუ ერთი ლექსი აქუსთ მიღებული და გამოთქმაში გრმლად გამოთქმის, ესკი უნდა ვსთქუათ, რომ ამ ორივე ენასედ ზომა სიტუვებისა ისე ერთ გვარია და ისე ერთ ზომასედ, რომ ჰოესს ადვილად შეუძლიან, თავისი გრმნობა მრთლად გამოსთქუას, ადვილად. ლექსების მმუწნიერების მიცემისათვს სწარსელები

სმარობენ ლექსებში სხვის ნათქვამებს, იმა-
თებურათ ამასა ნიშნავს და ისეც არის
იმათში თქმული ამეწკვი მარგალიტით უ-
ნდა შეისხასთ.»

სამის საუკუნის განმავლობაში სწარსე-
ლების ზოგისას ემინა დანგრეულ-დაქცეულ
მეხითებში და მხოლოდ მეუეების ტასტის
ქუჭმ. როდესაც გამეუდა შეცხრე საუკუნეში
სწარსეთში სამნიდის, მაძინ შეიძრა სწა-
რსეთის ზოგისა, მაძინ გამოუსიზლდა, და
კეთილშობილურად გამოსთქუა იმათმა ლი-
ტერატურამ სრული თავისი გრძნობა და
გამოიჩინა სრული თავისი ძალა.

სწარსელებსა აქუსთ აურაცხელი ზოგმა,
სადაცა აწერილნი არიან თავს გადასავალი
და გაძარჯვება სწარსეთის გძირებისა; მა-
გრამ ამ ზოგებში არც ერთი არ შეედარ-
ება «მასხაძეს» წიგნი მეუეთა. ეს წიგნი
შეიცავს მრთელს სწარსეთის ისტორიასა
სამი ათასის წლის განმავლობაში; ეს წი-

გნი არის სპარსეთის ილიადა, რომელიცა არის შედგენილი ასი ათასის ტაეზისაგან; ეს ილიადა არის სახალხო. ისეთი დღესასწაული არ გაივლის სპარსეთში, ისეთი მეჯლიში როგორ იქნება, სადაც რომ არ იმღეროდნენ მასწამედგან რომელსამე ტაეზსა. მსწავლული ორიენტალისტი უ. ჟონესი, ჭკრდუს შეადარებს ომიროსს და სსჯათა შორის ჭპობს, რომ ამ ორთა ჰოეტების ქმნილებაში არის ერთგვარი სინამდვილე. ეს გამოჩენილი მსწავლული ანობს, რომ ამ ორთა ჰოეტთა თავიანთის თხზულების სასე გამოუკვლევით თუთან ბუნებისაგანაო, ამათ თავიანთი აზრები არა აქვთ გამოკვლევული სხუთების აზრებისაგან, როგორც სხადიან მწერლები. სპარსეთის ჰოეტი სრულებით არა დგას ტროადის ჰოეტის დაბლა. ომერი განსაკუთრებით იმ აღწერაში გვაკრძებს, როდესაც გაერთეება ორის საგნის შედარებაში იმ აზრით, რომ უფრო

ფიცხათ და უწესურად გამოხატოს ბრძოლა, მაგრამ ჭერდუსი თავის გმირებს ისე ცხადათ, ისე ნათლათ აღვიწერთ, რომ ვერა ზოეტი იმას ვერ შეეღარება.

«რა ნახა ბარსუმი, თავისსედ მომავალი მტრის ლაშქარი, მიეტევა როგორც მძვინვარე ლომი თავის ულუფას; აბჯარ შესხმული, მსწრაულ ტანახოვანძან გარდიგლო ოქროს ქამანდი, დაისურა შესამწუნებელი მუსარადი და მოიღო ქარქაძით თავისი ბასრი მასჯლი... ხან მოისრინდა წელს თავის რაძსედ და ისე შეთამაშებით სცემდა მტერს მასვილს, აღმასებრ მჭრელსა; გაუტევდა, გამოუტევდა და ისე მოცურავდა ჭაერში, როგორც ღრუბელი, ვინცა ნახავდა ამას იტეოდა, ცა არის ესა, ანუ დღეო და ანუ ედემით გადმოძინარე წეალიო;--იტეოდა კაცი, რკინის ხე არის და ირწევა ჟღეროვანად ვითა სპილენძის ფიცარიო.

აი კიდევ ჩინებული აღწერა, რომელიც უპირველეს საბერძნეთის ჰიეტებსაც გაუჭირდებოდათ.

«სასახლე იმისი (ჭერდუნისა) სიმაღლით ცას ებჯინება; ხოლო მხარე იგი სადაცა ის იშეოფება ემსგავსება დამატკობელს სამოთხესა,--მიწა მხრისა მის მოჭუფნს გუნდრუკის სუნს და ქუჩანი მასეღ მდებარეობენ ოქროსანი. იმ მხრისთანა მაღალი მთა არა მხარეზედ არ მოიბოფება, იმისთანა ვრცელი მინდვრები არა ქუჭუჩანაში არ არის. ჭერდუნის ერთი დიდილი მოსცემს მრთელს ქუჭუჩანას სისარულსა. როდესაც მიუახლოვდებოდნენ იმას, თავი აიღო მაღლა, იმის სასიღვან გამომეტეველებდა რაღაც საიდუმლოება, თითქო ზღანეტებს ელაზარაკებაო. კელმწიფის მარჯვნივ მხარეს იდგა სპილო, ხოლო მარცხნივ ლომი სქელის ჯაგრის მექონე; ქუჭუნის სიმგრგვლე დაფენილ იყო ქვეყე ფერხთა

მისსთა. სწილოს ზურგზედ იდგა ოქროს
 საკელმწიფო ტახტი და ჯაჭვ ლომისა იყო
 შედგენილი სსჟა და სსჟა ძვრფასის თვალ
 მარგალიტისაგან. აღტაცებაში მოსული მი-
 უსლოვდი მე უდიდებულეს კელმწიფეს
 და ვნახე ბრწეინვალე ტახტი, რომელზედაცა
 ბჰანდებოდა მეფე. ის განახათლებდა მზისა-
 მსგავსად; თავზედ ედგა სამეფო გვირგვინი,
 თვალმარგალიტით მოჭედელი; თმები ეკარა
 თავზედ ოქრომკედის მსგავსი, სახე უკვა-
 ნდა მშჟცნივრად გარდამლილს ვარდსა. . .
 როდესაც ვნახე იმისი მჟევრ-მეტუველება,
 გამაკვრვა იმისჰა სიბრძნემ, სულგრძელებამ
 და სიმძღემ,»

აწის ნაწევეტი ჭერდუსის თსსულებამი,
 რომელიცა შეედარება უზირველეს ომერის
 თსსულების ადგილს. ეს აწის ნაანბობი
 მსედარისა, რომელიცა უანბობს მანუხარ
 კელმწიფეს დევების ბრძოლას.

«როდესაც საამ იმეოფებოდა კელმწიფის

წინაშე ქუჩენის ზეობელისა, იმან მძიმედ თავი დაუკრა და მიუახლოვდა მეფეს. მანუხარ, განმძუნებელი სამეფო გვირგვინით წამოდგა თავისის ტახტითგან, რომელიცა მდგენილი იყო სწილოს ძვლებისაგან და განმძუნნიერებული ძვრფასის თულებით, მრავალი რამ იკითხა და შემდგომს უბანა თავის ახლოს დაჯდომა. გელმწიფემ მსწრაფულ ჰკითხა თავიანთ მტერებსეუდ და სამანელ მასანდარის მღვევებსეუდ, გმირმა ყოველივე უანბო წვრილათ ამ სასიით; აგელმწიფეო! დმერთმან განაგრძოს სიცოცხლე თქუჩნი, მარად ჟამს ბედნიერებით! დმერთმა შეუძალოს ყოველი ბოროტი აზრი მტერს თქუჩნსეუდ, შე ვნასე მდგომარეობა იმ სამინელის მღვევებისა, როგორც გააფთრებულ ლომებისა. იმათი მეომარნი გმირები ისეთნი აჩიან ბრძოლაში, როგორც გამძნვარებული ვეფსეები.

რამჟავს შეიტევს იმათ ჩუჩნი მინასლო-

ვება, იმ წამსვე შექნეს გამარჯვებით ეჯრ-
ილი ქალაქი. სამანელი იმათი ჯარი და-
იწყო რაზმებად და დაფარა მზის სსივები.
ზოგნი იკრიბებოდნენ გორებზედ და ზო-
გნი ვრცელს მინდვრებზედ. . . ჩემის ლა-
შქრის ჰირველმა რაზმმა გამოსთქუ შიში!..
მტრის ჯარის თაოსანი იყო, გამძნარებ-
ულის მკელისა მსგავსი, ეოველთ გმირე-
ბზედ კეთილმოხილი, გამოჩენილის საღმიას
მჯლი; იმისი ტანი ემსგავსება თვთ მალა-
ლს ალვის სეს, დედა იმისი ეოფილა სო-
დალას ქალი, რომელთ წინაშე ეოველნი
ლაშქართ წინამძღვარნი არიან მტვერნი.»

«გარნა ორნიუ ლაშქარნი უახლოვდებო-
დნენ ერთმანერთს, მათის ფერსთა მტვერი-
საგან ჭაერი დაფარული იყო, ჩუწნი მე-
ომრებს ჰირის სახესედე ედვათ საფრანის
ფერი. მე გავამხსენებდი იმათ და მიუძღ-
ოდი რა წინათ, უცებ გამოვჩნდით სამუალ
მტრის ჯარებისა, ჩემი რაში, სპილოს

მსგავსად ღონიერი, ისე დასტოდა გასურებული, რომ თუთქოს ჩუტნი ფერსთა ქუტმ მიწა იძვრისო. რა ეს ნახეს, ჩუტნი ჯარი გამსნეგდა, გახედვით მივიდა წინ და შესვდა ვაჟაფურად მტრის ჯარს. ვერაგინ შეიტყო ჩემი სმა და გაოცებული იყო ჩემი ნაჯახის ცემის გამოცემის სმითა. ანთებული მოუთმენლობით და სურვილით, რომ გაეზო ჩემი თავი ორათა, გაანხსლებულის სხილს მსგავსად მომისდა მე. რა ვიგრძენ ეს, მოვიხიდე მახის გამოცემა მძულდი, რომლის ისარის წვერი იყო რკინისა და რა ვტეორცნე, მეჩვენა, რომ მეზარადი იმისი თუთქმის შუასედ გაეზო, ამასთანვე ვნახე, რომ ბეჭებშიც დაჭრილიყო, არ დაიშალა, მომისდა და რა ცხენსედ ბარბაცებდა როგორც მთვრალი, ამოიღო ინდოეთური სრმალი. დიდო კელმწიფეო! იმისი გულსმოსულება და გაკახასება ისეთი ძლიერი იყო, რომ თუთ დიდრონი მტებნი

იმის ფერხთ ქუჭმ შეიჭეოდნენ. რაც შე-
 მესება მე ვსდექ უძრავათ და ველოდი
 ძეგვადრიუვ იმას ზარის-ზარ. იმწავს მო-
 ძახსლოვდა ვტანე უცებ გელი იმას ძრე-
 ელს ხრძალს, ერთს წუთში როგორც გა-
 მძინვარებული ლოძი, მავარდი თავისავე
 ხრძალთ, გავაძე თრათ, ავგლიჯე უნავი-
 რითგან და დავუცი მიწასედა.

არამწავს დაინახა შორის ჯარმა თავი-
 ხსს წინამძღვრის ესრეთი სიკუდილი, დაა-
 ნებეს თავი რაც რამ ებადათ და გაიქცნენ
 რაც ძალა და ღონე ჰქონდათ. ვრცელი
 მინდვრები, ვარდები და ჭობები ირეო-
 ნენ უიენის ხმათ, ბრძოლის ველსედ იმ
 დღეს დწვა მტრის ჯარისაგან თორმეტი
 ათასი კაცი. . . ვის რა შეუძლიან დააკლოს
 დიდებულა გელმწიფე თქუჭნს ძრეელს
 სამეუთს ტახტსა? იმათი ლაქარი შედგე-
 ნილიყო სამასის ათასის კაცისაგან, გუ-
 ლოვანის და ხსოვანისაგან.» სამმა რა

დაასრულა ანბავი, მანუჩარმა აიღო სისარულით აღტაცებულმა ცაღმდე თავი და უბანა უწარჩინებულის მეჯღიძის გარდასდა.

ეს ალაგი ჩუტნის ჭაჭრით არის თავის კვალობაზედ უწარჩინებულესი აღმოსავლეთის ლიტერატურაში. ჭერდუსს თურაძა აქუს თავის ქმნილებაში მჭუტნიერო და უწარჩინებულესი, ეს ამისათვის, რომ იმან იცოდა ზედ მიწევნით რომელი გამოეკვლივა თავისის სიტყვიერებისაგან ღბილათ და ნაშათ გამოთქმისათვის--ამაზედ უფრო მაშინ დარწმუნდება მეითხველი, თუ რომ გადაიკითხავს ჭერდუსის ჰაემას სადაცა აღწერს ბრძოლას როსტომ და ესტენდერის ძირის. ჭერდუსი დაჭკალობდა აგრეთვე სიევარულს; დამდეროდა თავისს სიევარულის საგანს; ეს არის გერკულესი თავისის გმირებისა; ეს არის ბრძანებელი ქუსილისა. აი რასა სწერს თავის სიევარულის საგანს.

უკეთუ შექმლებოდა, განმესვენა ერას

წუთს შენს გულზედ, მაშინ ცას მივაბჯენდი ჩემს განიერს შუბლს და მაშინ მოვარეს შემურღებოდა ჩემი გვირგვინი. სიბუღილით გავივლიდი ერთს წამს ცხრა ცას, საზიზღრად ვკრავდი კელს სიმკვრეველეს ქეჭენისას.»

«ას! უკეთუ შექმნებოდა შენი მშენებლობა, თუ რომ ვიქმნებოდი შენს ალაგს; მაშინ შეუმსუბუქებდი სვედრს იმათ, ვისაცა არა აქვს სიუწარულის წამალი; იმათ მივეშურებოდი საბველათ, ვისაცა აქვს მწუსარება.»

ამ ჰოეტების მეფეს უფრო მომეტებულად შეემლო სატირების ოსუჯურად წერა ვიდრე საამურის სასიამოვნო ელეგიებისა (სამწუსაროსი) იმან დასწერა მას-ნამე, სულთანის მაჭმადის ბბანებითა, და ამ მას-ნამეს წერას მოუნდა აცდა ათი წელიწადი ამ იმედით, რომ მიიღებდა დიდს ჯილდოს. მაგრამ მაჭმადი, ეს დიდი კვლამწიფე, ეს

დიდი მხედართ მთავარი, რომელსაცა მისცეს წოდება სულთანისა, იუო უსწავლელი კაცი და ამასთანვე მეტათ მუნწი. იმ გვარად იქცეოდა, ეს მდაბალის მთამამავლობისა, რომ სრულებით იმის წოდებას არ ეკადრებოდა, მაშასადამე საკვრველი არ იყო, რომ ჭერდუსისათვის არ მიექცია, ღირსეული უურადლება. როგორც ეველა ჰოეტს, ჭერდუსსაც ჭევანდა ბევრი მტერი, რომელთაც დააბესლეს სულთანთან შენსედ სატირებსა ჭსწერსო, და ამის გამო გაგზავნეს თავითგან მოსამორებლათ ბაღდადის ქალაქში. ჭერდუსის სატირები სპარსელებს სამაკალითოთ მიანჩიათ, აი ერთი იმის სატირათგანი სულთანსედ, რომელიც დაბეჭდილი მისცა თვითონ სულთანს კელში.

«მოწამენი იუავით კელმწიფეზედ, რომელიცა მართლმსაჯულებას მოიპოვებს თავისისვე ავაზაკურის ფასით, რომელსაცა ჭფარავს იმას, მაშინ, როდესაც რომ იმის სულსარეძინიან შე-

სცვალოს თავისი სიტუა, რომელიც არის დანაშაულება. თუ უმდაბლესი საქმე. მაღალია იმ კელმწიფესე, რომელსაც არც სარწმუნოება არც სიბრალული აქვს, და არც სწეობა მაჭმუდს სრულებით არა აქვს გონება მინიჭებული, სული იმისი იმიძვის მოწეალებისაგან, მონისა ძულს, რომელსაც აქვს ბედნიერება, რა იმყოფებოდეს მამად ბატონის-ძულებისა, არ შეუძლიან იმოქმედოს ისე, როგორც კაცი სულ-გრძელი და კეთილშობილი. გადიტანეთ სამოთხეში უნაყოფო სე, სძირად მოურწევეთ ძირი წმინდა დაფლითა, მაინც ის სე იქნება თავისივე ბუნების თვისებისა და მისცემს მწარე ნაყოფს. უვავის კვერცხი დაუდევით სამოთხის ფრინველს ბარტუის გამოსახეკათ, თუმცა წიწილა გამოიჩიკება, აკენკევით უწარჩინებულესი ცათა შინა შესავებული საკენკი და ასვით წეალი ჩინებულის სალსიბილისა, თუნდა თუთან გაბრიელ მთა-

ვარ ანგელოზმან ჩაბეროს თავისი სული,
 აჲ წიწილითვან არა გამოვარა, თუ არ
 ისევ ვვავი, და ციური მზრუნველობა ჩა-
 ივლის ტუუილათ ამაოთ, აბა მებაღემ
 მოიევანოს ბუ თავის ბაღში გასრიაკებუ-
 ლის მორის კლდითვან, ღამით საწოლი
 შეუჩადოს ვარდისაგან და სსჭა და სსჭა
 სურნელიან ვვაგილთაგან, გათენებისას რაც
 რამ სასიამოვნო საჭმელია მიუტანოს, თუ
 მინც არ გაფრინდეს და არ მიატანოს
 თავის გასრიაკებულს უდაბურს კლდეს.
 გზაზედ მიძავალს კაცს რომ დახვდეს
 გველი, და ის გველი მოიევანოს, ვარდთაგან
 შემსადებულს სარცეველზედ დააწვინონ, დაასვან
 უკვდავების წყარო, ის არ იქნება შენი მეგობა-
 რი. ტუუილათ კი არა თქუა წინასწარ მეტყვე-
 ლმა, ეოველი ნივთი თავის სათავეს მი-
 ემუშრებაო. რომ შესვიდეთ სურნელების გა-
 საუიდს დუქანში, ტანისამოს აედინება იმ-
 ისი სუნი; რომ შესვიდეთ სამჭედლოში,

რკინეულის სუნი აედინება. ნურას ფერს ნუგემის ცემას ნუ ძოელთ იმ კაცისაგან, რომელსაცა არა სცოდნია თავის დღეში მართლ მსაჯულება. არაბი შეიძლება ბევრის ბანვით გათერთდეს? ოჰ, ჰერობელო, ქუჭენის მბრძანებელო! თუ რომ ეოფილიეო შენში კეთილძობილური თვსება, მაშინა სცნობდი ზოესიის დიდებას და მაშინ უეურებდი ჩემს ქნილებას სრულებით სსუა თვალთ. . . , ოჰ, მაჭმუდ სულთანო, შენ, რომელსაცა იცოდი ცისეების აღება, თუ ჩემი არ გეშინიან, გეშინოდეს მაინც სმელეთის მეუფისა. . . რათ გააღვიპე ჩემში ადრინდელი ტკივილი? თრთოდე ახლა ჩემის შურის მეძიებელის სრმალ ქვეშ.»

მსწავლულთ ორიენტალისტების (*) აზრით თუთ ისლამისმას დაფუძნებრთვან ძოეოლებული, არ გამოჩენილა აღმოსავლეში ქერდუსისთანა ზოეტი, ეს იეო მეტად ჩინე-

(*) მსწავლის გამომეძიებელი.

ბული მჭევრმეტეველი, მძუწნივრად გამომ-
თქმელი. არავინ არ შეეღარება იმის უკუ-
დავს და სამაგალითოს ქმნილებასა, ის
დაიბადა სორასანში **504** წელს გიჯრისას
916 წელს ქრისტეს დაბადების შედგომს.
ქერდუსი გარდაიცვალა ასას წლისა, ღრმად
მოსუცებული **411** წელს (**1020** წელს).

სპარსელები არაბებს ბევრით გადაემა-
ტნენ, თუთქმის ეველას გადაჭარბეს, ისე
რომ მეტის მეტად ამძუწნიერებდნენ სნეო-
ბითს მოახრობაებს ჩინებულის ოცნებაებით.
უფრო შესანიშნავი არას ამ მხრით საადი,
ერთი უწარჩინებულესი სპარსეთის პოეტთა-
განი, რომელიც სცხოვრებდა მეცამეტეს სა-
უკუნეში. სპარსეთის მეისტორიენი ამ პო-
ეტის ერთის საუკუნის განმავლობის სი-
ცოცხლეს, ჰეოფენ სამს ნაწილად: ოცდა
ათი წელიწადი საადი სწავლაში იმეოფე-
ბოდა და მეცნიერებას ითვსებდა; ამოდენ-
სავე ხანს განატარა თავისი სიცოცხლე

მკსავრობაში და ლამქრობაში, სოლო და-
 ნამთენი სიცოცხლე განატარა გაცალკავებ-
 ულს ღუთის მსახურების სადგურში, რომე-
 ლიც აღაშენა თუთან საადიმ შირაზის მა-
 სლობლად, სადაც ახლა ბევრნი იარებიან
 იმის საფლავის თაუვანის საცემლად, სი-
 ვრძითგანვე მისდევდა ის სამღრთო საგანს
 და ღუთის მსახურებას. გვარწმუნებენ რომ
 საადი ვიომც თუთსმეტჯერ წასულიყოს
 სალოცავად მეკაში. როდესაც რომ ომი
 მოხდა სირაში, ერთსელ საადი ტევეთ წა-
 იევანეს, მაგრამ ბოლოს ერთმა ალექის
 ქალაქის მცხოვრებმა გამოისხნა, რომლის
 ქალი შეირთო ცოლათა. ესკი უნდა ვთქუა,
 რომ იმისი ცოლათ შერთუა ბედნიერება
 არ იყო იმისათუსა. ისეთი თუსების კაცი
 იყო საადი, რომ უფრო უკეთესის ხვედრის
 ღირსი იყო, ის იყო ძლოცველი, კეთილი,
 მხიარული, ამასთანვე იტეოდა, რომელიც
 მომეტებულად ლოცულობს, იმას სამღრთო

განათლება აკლიაო: მანამ ცოცხალი იყო
 ვეელა დიდს ჰატოვსა სცემდა და სიკჳდი-
 ლის შემდეგ როგორც შემოთაცა ვსთქვით,
 საკელოვანად მიანდათ. იმისი თხსულება-
 ები იმისთანანი არიან, რომ სპარსელები-
 სათჯს ვოველთჯს სახსოვარი იქნება.

«გულისტან» ანუ ვარდების ბაღი, იმის
 თხსულებაებში ეს თხსულება უწარჩინებუ-
 ლესია. ამაში რას არ იპოვნათ; ლექსებს,
 წყობითს ჰროზას და პოლიტიკურის მი-
 მართულების აზრებს, ეპიგრამებს, სლაჰრებს,
 მოთხრობაებს მძჳწნიერის სიტყვებით
 და სს. ეს თხსულება არის ევაგილოვანი.
 ამ თხსულებას არა თხსულება არ შეედა-
 რება «ბაგარისტანის» მეტი (ეს არის თხსუ-
 ლება ჯაამისა) რომელიცა აგრეოვე წყე-
 ობის გასამართი თხსულებაა. აი ნიმუში,
 რომელსაცა ამოვწერთ «გულისტანის» თხ-
 სულებითგან, სადაცა საადის გამოსატული
 აქქს სიეჳარული ბუღბუღის და ვარდისა

შორის:

«სსჭა და სსჭა ჯაგნართა შორის, რომელიცა აგრილებენ და ატკბობენ ბაღსა, ბუღბუღმა ამოიწინა გაფურჩქნულის ვარდის ჯაგნარი, რომელსედაც დააბნია მრთელი თავისი სიუქარული. ამ ჯაგნარის ძირში ჭინჭველამ გაიკეო სადგომი და იკრიფავდა შიგ სამართისათვის სასწდოს. ბუღბუღი დღე თუ ღამ აკრებოდა ვარდს და შორით ისმოდა იმისი ტკბილი სმა, ჭინჭველა არც თუ ერთს წამსა ჭკარავდა, რომ შრომა არ გაეწივა. უწარხინებულესი მგალობელი ეშხით დამთურალი ეურადღებას არ ამღევედა დროს, რომელიცა ძირბოდა შეუნიძნავად. და როდესაც რომ გრძნობაში გართული ამიგი, ემუსაიფებოდა ვარდსა, ერთხელ დილის ქარმა შეუძალა ამ მთარძიუეთ ტრფობა! . . . ბუღბუღის და ვარდის ამ გვარ ტრფობის მოწამე ჭინჭველა იტყოდა ერთხელ ამას:

საწვალო უგუნურნო! ვნასავთ, თავის დრო-
 ზედ როგორს ნაუოფსაც გამოიღებთ მაგ
 უსარგებლოს შექცევისაგან. «ძალე გავიდა
 ზაფხულის დრო, ბედნიერნი დღენი შეიც-
 ვალნენ ბურუსიან დღეებათ; შეუოთლილი
 ჯაგნატი დარჩა გაცრცვილი და ბუღბუღის
 ადგილი დაიჭირა ევაჟმა; აღარც სად ფო-
 თოლი, აღარც სად ევაჟილი, აღარც სად
 ნაუოფი. მწვანე სავერდივით მინდვრები გა-
 ვითლდნენ, სიცვიეს თანდათან მოჴმატა,
 მარგალიტის მსკავსმა წვიმებმა დაიწვეს
 დენა, და წმინდა სპეტაკმა თოვლმა დაჭყა-
 რა მიწა თვალთათუს დამაბნელებლის
 ბრწეინვალებიდა. როდესაც ბუღბუღი მო-
 ვიდა და უნდა განეძეორობინა გალობა,
 მაგრამ ველარ იცნო თავისი ნაზი, ასე უ-
 ცებ შეცვლილი საუკარელი; ამოდ მუბნიდა
 სსჴა სურნელიან ევაჟილებსაც, მწუსარებით
 შეწუსებულს მჭევრ მუტეველი ენა დაება;
 აღარ არის აღტაცებაში მომეგვანი ვარდი»

აღარსად არის მოცინარე შწვანოვანი მი-
ნდორი, სადაცა შეიძლოს კიდევ როგორმე
გაიგრილოს გული, ამ მდგომარეობაში, ძალა
გამაყლია ბუღბუღს, დონე აღარ მოხდუ-
ვდა და სრულებით დაავიწედა გალობა.»

«მაშინ მოაკონდა ჭინჭველა, რომელი-
ცა სცხოვრებდა ვარდის ფერსთა ქვეშე,
რომელმაცა შეიმსადა სასრდო და ამბობ-
და თავისთვს: მივალ მოვძებნი ჭინჭველას,
მოვაგონებ ჩემს მესობლობას და შევალ
იმის სამსახურში. საწეალმა, დიდის სნის
ნამაწხულევა მიმართა ჭინჭველას სვეწით
და მუდარით; კეთილო მესობელთ! სომ
იცო, რომ მდიდარი უოველთვს ღარბის
მოვალეა, და კეთილმოქმედება მდიდრისა-
თვს საუნჯეა, იეზ სულგრძელ, დამასიარე
მეც შენს ქონებაში, რომელიცა შეკრიბე
მაშინ, როდესაც მე უგუნურად ვკარგავდი
დროსა.» ჭინჭველამ მიუგო: ღამე და დღე
მინდვრები მოღებული იყო შენის ხმით

მე კი იმ დროს შევიჭირვებდი სასრდოსათვის. შეხურობილმა ზაფხულით და სიყვარულით, ვეღარ იფიქრე ახალგაზდა უგუნურო, რომ ზაფხულს მიზღვედა შემოდგომა და არ შეიძლება, ამ სიამოვნების მიმდევმა ბოლოს არ შეინანოს.

ლექსი.

«ეჭა შენ, რომელსაცა გსურს შეიტყობ ისტორიას ბუღბუღისა, შეადარე იმის ეოფაქტევა შენსა და ნუ დაივიწყებ ნურათ, რომ სიცოცხლე მიმდინარეობს სიკუდილისა კვალზედ და თუთ ბრძელი სიყვარულითი დაზოკიდებულება ემორჩილება მწუსარების და სასტიკ დაძორებასა.»

აი კიდევ სხუა ზღაპარი გულიანტანითგან, რომელიცა უფრო მოკლე ანის და სრულებით სხუა გვარია. აქ ავტორი ამტკიცებს, რომ ზოგჯერ შემთხვევას დიდი მნიშვნელობა აქვს, ვიდრე სწავლას და გამოცდილებასა.

ერთს ვიღასაც სწარსეთის მასსა ჰქა-
 ნდა მჯრფასი თჳალი. ერთსელ მოგსაუ-
 რობის დროს შირაზისაკენ მოუვიდა ფიქრათ,
 ეს თჳალი დაედგა ჰრინცის ახიდას ძეგლსედ
 და გამოუცხადოს ხალხს, რომ რომელიც
 შეიღდის ისრით გადმოაგდებდა, ის თჳალი
 იმას ეკუთვნოდა. შეიკრიბნენ ოთხი ათასნი
 გამოცდილნი მსროლელნი და ხალხნი მო-
 დიოდა ოთსკუთხიდგან ამ საკვრველების
 სანასაფათ, მაგრამ ვერცა თუ ერთი ისარი
 ვერ შიადწივდა იმ თჳალამდინ. ამ დროს
 ერთი ემაწული შეექავოდა ახალის მკლდის
 ისარის თამამობით და უცებ, როდესაც
 ისროდა, ადგა ძრეული ქარი, მოიტაცა
 ამისი ისარი და სტუორცნა შიგ თჳალის
 მუკულს, ამ ემაწულს დარჩა ეს თჳალი
 და ამას ვარდა მასმა აჩუქა მჯრფასი ტა-
 ნისამასი. როდესაც ჰკითხეს მიხეზი, თუ
 რისთვის ჩაიდინა ეს, მაშინ მიუგო; მე
 არ მინდა რომ ჩემი დიდება ჩემ წლოვა-

ნობაზედ მეტი იყოსო.

ლექსი.

«ბევრჯელ ბრძენი, გამოცდილი დიდის
სნის მეცნიერებათ, ერთს წუის ჭკარგავს
მრთელს თავის დიდებასა, მაშინ როდესაც
რომ გამოუცდელი ევაწვლი გადაემატება
იბას, ის ემაწვლი, რომელსაც სრულებით
სწავლის გაგებაც არა აქჳს.»

«ბოსტანი» ეს თხსულებაც ეკუთვნის
საადის, ეს არის ლექსად დაწერილი და
თჯექმის გულისტანისავე გვარია, მაგრამ
სამღრთო საგანზედ კი არის დამეარებული.
ეს თხსულება არის შემდგარი ათის წიგ-
ნისაგან და სავსე არის სოფიზმებით,
ამის წინა სიტუება არის ნიმუში ენის
მშუწნიერებისა და მჭვერმეტყველებისა. ამ
დიდ მშუწნიერების წინა სიტუების შემ-
დგომს, ღირს შესანიძნავია ქება მაჭმადისა,
რომელიცა დასრულდება შემდგომის ჩინე-
ბულის ლექსებით.

«აღიმაღლა თავი თუნი რა ცათადმდე
 (მაჭმადმა) მიაღწივა ერთს ღამეს თავის
 უწარჩინებულეს სადგურს, სადაცა ვერ მი-
 აღწევენ ანგელოზნი. ციურ მოგზაურობის
 დროს წინასწარ მეტეველს არცა თუ ერთს
 წამს დაუბრკოლებია ღუთიური ფრენა. მა-
 ძინაც კი არ შეძგარა, როდესაც ანგელ-
 ოზი გაბრიელ დაიღალა მოგზაურობით,
 რომელიცა აცილებდა იმას. მაძინ შეკვის
 ტაძარის ჰერობელმა უთხრა გაბრიელს.
 ეჭა შენ, რომელსაცა გიჰეროეს კელში
 ღუთიური წევვა, მაძინასლოვდი ახლოს, სომ
 იცი, რომ აღკითქვი სამუდამოდ მეგობ-
 რობა, რისათვის მომაკლებ შენთან მუსაი-
 ბობას?--მე ველარ შემძლიან მგზავრობა,
 მიუგო მთავარ ანგელოზმა, მე შევდგები
 სოღმე იქ, სადაცა ფრთები აღარ მიჯე-
 რებენ, უკეთუ ამაზედ მეტად ძალა ავფრე-
 ნილვიყავ. მაძინ შენს დიდებას ცეცხლად
 გადაქცევდა ჩემი ბრწეინვალე ფრთები.»

თავს ვანებებ ამ ჩინებულს ჰოეზიასა
 იმ აზრით, რომ ერთი კიდევ ამოვწერო
 რამ ამ ბოსტანისაგან, რომელიცა უწმუ-
 ნოთათვს აზის ნათქუამი, ის შეადგენს
 მოსასიბლავს სიმღერას იმ გვარს, რომ-
 ლითაც საკელი განითქუა გაჭიშმა.-(*)

წოგორის ეურადლებით ეურს უკლებდით
 ერთს ლექს, ნათქუამს ერთის ბრძენის გა-
 ცისაგან რამდენიმე დღის წინათ. «გუშინ»
 ანობდა ის, «დავტკებოდდი ეოვლის
 სოფლის მშუწნიერებით, რა მივიკრავდი
 გულში მშუწნიერს სილამაზეს, როდესაც
 ვნახე მე ის, (ქალი) გრილის განსვენებით
 დამტკებარი, უთხარდი იმას; იჰ მშუწნიერო,
 რომლის წინაშე აღვისსე მდაბალია, განა-
 გდე ერთს წუთს ძილი, რომლით მშუწნი-
 ერი თუალები აღარ გიელამენ; თუალები
 ნარგისის მსგავსად მომდიმარენი-გაასილე
 ეგ ფიალა თუალები, რომლისა წამი შეე-

(*) განთქმული სპარსეთის ჰოეტი.

დარება კოკობის ვარდის გაფურთქუნასა, მიმიზიდე, მანქანებით შემინჯარ შენის ბუღბუღის მზგავს ტკბილის სმით! რათა გმინავს შენ ჩუჭნო წლოვანების პოლტო? მომიასლოვდი და მომიტანე მე ტკბილი ნეტარი შენის დიდებულის ბაკეთაგან, რომელიცა არ დაედარებიან თუო ჩინებულს ბრწეინვალეს ძვრუას თჳალსა,» იმან გაასილა თჳალი და შემომხედა.

ერთს კიდევ ამოვწერ ბოსტნისაგან, სადაცა პოეტი გამოგისატავთ, რომ თავმდაბლობით უფრო ამაღლდება კაცი.

«წვეთი წელისა ჩავარდა ღრუბელთაგან ზღვაში. რა ნასა ეს მშუჭნიერი წელის სიმრავლე, შერცხუა მეტად და ეჯროდა: რა გასამტერებელი სივრცეა; რა გასაოცებელია ეს ამოდენა წვალი? რა ვარ მე ამაში, როდესაც წვეთი ამას ანბობდა, უცებ მოვიდა და ლოკოკინამ ჩაულაპა, როდესაც ის გადაიქცა ძვრუას თჳალად და ბოლოს

მეფეების გვორგინს განაშვენებდა, იმის
სიდიდემ დაჭურა უოველი სიწვლილე და
ბრწეინვალებამ გამოიყვანა იმ სიბნელითგან,
სადაცა ის ადრე იყოფებოდა.

ი. ევლასოვი.

მომთინებისაგან გამოსვლა (*).

მხოლოდ მარტო ქურდობა და ამ გუჯარები არ არიან წინააღმდეგობა ქეჭურებისა, არის კიდევ სხუა. სხუა რა? ვინც თავის საუთობებს დაჰკარგავს. განა ჭკუაში მოგია ვიდა? განა გინდა კელიდგან არ გაუშო? ემანდ როგორ ებღაუჭები, იქნება ძალაც მოისმარო. ნახევარ ჩარქვის მიწასე მინახამს, სისხლი მომხდარიყოს განა ესეც მოა გვიდა ჭკუაში: ძალიან კარგათ უქნათო.

ერთს ჩარქვს მიწასედ, ესე კარგათ დავისწავლოთ, რაღა დავისწავლოთ: ენა, მელაკები და სრულიად აგეუ ბულება, რომ დაგვიდუნდეს, რა ვიქნებით მაშინ, რაღა დარჩება კაცობისა ჩეჭურში? როგორ არა, დიად დარჩება; უნდა უსიტყო, უქმი გონება, რომეღმაცა ყველა უნდა თქმას, მაგრამ გეჩას იტყვის; სიტყვებისა სული უდგას მკუდარი სოცით.

ყანგინი გრეში რაღათ გვიყვარს, ანუ ოქრო ვერცა

(*) აი რას ანობს სოკრატ ფილოსოფოსი «ქონებას მდიდართა მხგავს არიან ლელვისა მის, რომელიცა აღა მოეცენების კადოკანსა და ძიედად მისაკაცსა აღაგს, სადაც არა მისწვდებიან კელნი კაცთანი და ნყოფნი მისნი ფრინველთა და ყვავთაგან იქნებიან შესაჭმელი.»

ხლი, სულ ერთია? განა ამას ახსნის რომ მოვიხმარეთ, რომ გორც დაგვჭირდება ისე? ამდენს თუგის რაზედ გიგლით, ისევე პირდაპირ უთხრათ, რომ ორ ლესულს სიტყვებს მოკერიდნეთ.

შესაბრძალისა ჩუქნის ენაჲ, არა სუჭლელა ანუ ბრტყელა; ენაჲ ქართულია, რაზედაც ქართული სიტყვები გადმოედის შენსეჲდ. ახა მითხარით, მთელს ქუჭყანასეჲდ ვის მისებობია საკუთარი ენა, რომ ჩუქნის ენაც გავიცნაღათ ჩუქნისით? რომელმა ქართულმა უნდა ჰქმნას ეს? უოგელი ქართულნი ჩუქნისა ენასა უნდა უფროთხილდებოდაღეთ არ დაგვარტოთ, ეს საკუთარი ჩუქნის ენა, შეტად გარტი ენა! აი ემაგ ენას უთაყვანოს ქართულთ მტრძინობელთ თაჲი, ამისათჳს რომ არც ერთს ენაჲ ნაკლები ენა არა ხარ შენ — შენ მთელს ქუჭყანასეჲდ. არც სივრცელით, არც სიწმინდით, არც შატოფსნებით და არც არაფერი სხვითა. ეს ამისთანა ჩუქნის ენა ქართულმა რომ დაგვარტოთ, რა ვიქნებით? კაცობრიობასთან შემტრდე, ე. ი ქურდსეჲდ ქურდი. ჯანი წაკვივიდეჲს, ერთმა ქართულმა თაჲისი საკუთრება, რომ დაგვარტოთ, სიტყები მანც დარჩებიან მთელნი, მაგრამ აქ საკუთრებას ვარტაკვო ქუჭყნისას, ჩუქნის მამაშავის ენას, შე ვინა? იმ ქართულები მჯლები, რომელმაცა თაჲისის სისხლით შეინახეს იმდენის სისხელის ბარბაროსებისაგან და ახლაჲი ამ განათლებულსა დროს უნდა დაგვარტოთ, ისევე იმ ჩუქნის ქულის მამაშავისაგან დაწმენდილი ენა და ისევე იმათგანვე გადმოცემული ჩუქნისეჲდ ანდერძათ რომ გაუფრთხილდეთ და დამკვდრებულთა გქონდეს მარადის

ქართულები რომ დაგეძებთ და უბრალოდ აქაიქა ვუხეტებით ყანკიანის გრემისათვის უსაფუძვლოთ, რით მოვიპოვებთ ამას? ჩუქნის ყურნალებით. იქ იწერება უფალი კარგი და ნაკაფუაქანება ჩუქნი, საიდგანაც დანინახება, კარგი და ავი, კარგი ვისწავლოთ, აქსა მოვერიდეთ. აი რაგორ ადგლია, მაშინ ცდაში შევალთ ყუჭლანის, ბუვრსა ფუაებს შემოვიტანთ და ამით გაივსება ჩუქნი ქუჭყანა . . . იქნება აქამდისინ არ ვიცოდეთ, რომ მთელი ეკრძია ყურნალებით გაბრწყინდა, ამით განათლდა და ამით გამდიდრდა გასაშტერებლად! . . .

ვინ ანობს: კარგი მიმართულება არა აქნით, არც ერთს ქართულს ყურნალობს ეს მართალი არ არის. რიგვეს მიმართულება საგანგებოა, მაგრამ ჩუქნი ქართულურს წრფელსა გულისა, მალე რომ აჯერებინებს წინააღმდეგობა, ამისათვის კარგი არა გვერნია. რაგორ არ არის კარგი, აბა რით არიან ცუდი, ~~ფაქტად~~ ქალაქზედ დაწერონ და ვნახოთ ზანუხის მიცემის შეიძლება ვინმე და დამტკიცებოთ, თუ ვერა?

ვის რა ენაღვალება, ყურნაღმა რომ ყურნალი გალანქაღოს, ანუ მწერაღმა მწერაღი. ანუ ჩუქნისა საზოგადოებას მოხდონ ძალიერი სიტყვები, ღირსნი არა ვართ? მიბძანეთ, ჩუქნის საზოგადოებაში რა არის კარგი? ამას გააშინებულის გულისთ ვიკითხამ, ცრემლით ავსილის ნაღვალით: ჩუქნი თავის ცნობა გვაქნის? მოლაღატენი არა ვართ ერთმანერისა? ერთმანერთის დაძღუვა? მხარის მოხმა ვიცით ერთობისა? მე აქ მოკლეით ვანობ, აბა რით მოვიწინებთ თავსა ნამდვალს კაცობაში, ერთი ში

თხრან კარგი რამე? უბრალოდ რადებოსაც რომ ამოვი-
ჩემებთ და ის ამოჩემებს ჩუქნის თავიდან აღარ გამო-
ვა, კარგი არ არის, მე ამას იმისათვის ვანბობ ასე გა-
ბედვით, რომ მეც თქვენში ვარ გარეული, თქვენი მო-
ძმე და თქვენი მახლობელი ყოველის მხრიდან. თუ მე
ამას არ ვიტყვი, ვინ გაბედვს ამისთანა ყანადანს სიტყ-
სიტყუებს, ამისთანა არეულსა დროში, ამისთვის რომ
თქვენი მახლობელი ძმობა მწუხრეს.

მისახუტდრი არ არის გონებისკან, მიზეზი რა არის
ჯანჯარობისა: გვეს აღარ მოუწერო ჩვენ ყურნალებსა.
რა არის სასოგადოდ საჩუქელი იქა? იმ მწერლებმა თა-
ვიანთი ხელობა დიან კარგათ იციან. იმათი გულობა არის
კრიტიკა. კრიტიკა არის წარაფი მწერლობისა აქ ჩვენ
რამ? ყურნალებმა რომ ყურნალი გადამდოს ანუ მწერა-
ლმა მწერალი, ეს გონებისკან მისახუტდრი არ არის,
რომ აქ მართებდეს თავის გამოვლას. მწერალი ჯადო-
ხომ არ არის სვავათ გარდგვამდობს? მამ მწერალმა რა ქ-
ნას თუ არა თქვენს თავისი არის? დაკარგვით იმათ
ისინი ერთმანერთს გულქუტებ არ დაჩუბიან, იმათ იციან,
იქიდგან რა საჩუქებლობა მოიძუება თავის დროსედ, თა-
რემ არც მე მიუჩინეს ღანძლეს, თუ არ გაჭირდა მეტათ,
აი როგორც ესა, ეს ამისთანა უშესაბამო სიტყუებში
გავბედე და მართალიც.

ამის შემდგომ, ახა ბძანეთ ჩვენსა ყურნალებს, ვინ
რა დაუშავს, ვინ რა აწყენინა, რა არის იქ
ცუდი? ცუდი არის ჩვენი ბოროტება, ის ამოსავადნე-
ლი ამის უსინცხვილო ყანადანი სიტყუა ეს არის, რომ

ის ბოლომდე, ჩუქნის წრეებსა გულის ინდივიდებს, გას
ნახულის კაცობისათ და ღვადავი გაცვას მადლის ხმითა:
ჩუქნი ყურნალები არ ვ რკალ წარმოიდგინეთ, ვისაც
ჩუქნი ყურნალებისა არა წაუვიითხმითა არაფერი, ისინი
უარესნი არიან. თავბუღისა აღარ განუკლებათა, განუბით
ვართ დაკარგულნი

რად ვწუხვართ, რად ვვანგრებით? თუ ყურნაღში არის
რამე რედი, იმისთვის არის გრიტიკები და არც დააკლებენ
ერთმანეთსა, განუღვან, რომ არეული ყიფინა გუჩქეს,
გუჩქადრებს მერე? დაკატაღეთ თუ მქერლებსა, იმათ
უფრო უკეთესათ იცინა, რეგორც წაიუვანენ ყურნალების
საქმეს, ჩუქნი სულ სხუანი ვართ იმათთან. საკვრედი
ხალხნი ვართ ჭეშმარიტად. აკდენ ჩუქნს ნაკლუღვანეს
ბასთან, ეს ბაიუში მსტივის მოგვარულთა რად არის?
გვინდა ხარხობადა ვქნათ, მსტვრებიც ვიყვნეთ, ინჟინერ
რებიც, ფილოსოფოსებიც, და ლიტერატორებიც, მაგრამ
არც ერთნი არ ვართ, ვართ ჩუქნი მკითხველები ყურნა
ლების: ჩუქნი კვლავ წავიკითხოთ, იმსუღ ვიღაზარა
გათ იქვე სხელში, კარგი და ავი იქვე უნდა ითქვას
და სხალხთი აღარ გამოიტანონ, რომ ჩუქნს ყურნა
ლებს არ დააკადეს არამეტო დააკლდეს, უნდა კვად
ნეთ, უფრო და უფრო წინ წავივანათ, რომ ბოლოს
დროს უნათ არ დაკრეთ, ჩუქნი დაუხედავის წანკლი
ანის ენისგამო აი ჩუქნი მნიშვნელთა ეს არის მკი
თხუქლებისა არამეტო რი, შეკვიდიან ათი ყურნაღი
გვიღვდეს ქართუქლებისა, ეს ნანკარიშეობა ღმერთს გე
ფიცებით, რომ სწორეთ ათი ყურნაღი შეკვიდიან ჩუქ-

ნი სკუთარი გქონდეს, ოღონდ სურვილი იყო ჩუქნი.
ამასთან მითმინება და შეძრობა ჩუქნი სიტუაციებისა.

აჲ, ვის ვაუკედრით, ვის გამოფხვრებული ვანობთ:
გელს აღარ მოუწერთ ჩუქნს ყურნალებსა. ოჲ! გუ
თრთის ამ სიტუატიბზე ამით ჩუქნს თავს დაკავებო
სხუას ვის, ეს იქნება ჩუქნი თავის ცხადი მტრისა, მოუ
ლს ქუჭყანაში ჩუქნი შესარცხენი.

ღმერთო! რა დაგიშვეთ, რა შემცოდებოა მიგვიძღვის
შენს წინაშე ქართულებსა, რომ ყოველს კარგზედ ჩუქ
ნი გონება დახუედა? ვიღა არის დაზომილი მოუ
ქუჭყანასედ, თავიანთი ყურნალები არ ქონდეს? ასე გა
სინჯეთ, რომ კელურს ხაღხსაცვი აქეთ, თავიანთს ენაზე,
თავიანთი ყურნალები. დრო არის ავი და კარგი გაკარ
ჩიოთ, ქუჭყნის მახსარა შევიქნებით გარწმუნებ ამას
და ძალიან საგიბელიც.

თ. ალექსანდრე ვასტანგის ძე ჯ. ობელიანი.

ჩუჭნი ნაცარ ქექიები.

ნაცარ ქექიები.—ანხანთ განჩინება.—გამოცხადება ანხანთ განჩინებისა.

მეტწამეტე საუკუნეში, სირცხვილიც კია, ჩუჭნი, ქარს თველებმა, ან ვიცოდეთ, ვინ სად როგორ არის, რასა თქვობს, რასა მოქმედებს და რას მიეღობის. დიანს, ჩუჭნი ვხედავთ როგორათაც კვრამხივლებთ უუჭანსთ თას ვინთი მშობელი მამული და ცდილობენ მისს ამაღლებისათხს, ძლიერებისათხს და დიდებისათხს; ვხედავთ, როგორათაც ისინი მოუღაღავად მიეღობიან გონების განათლებასა, გულის განვითარებასა, ხელოვნების გამშუჭნიერებასა, და როგორათაც, ამიტომ შეუზოგრად და თავშეწინფლობით ებძვან ბუნებასა, გამოიგუეკენ იმისს განცხებას და ჭვობენ რა იმისს საიდუმლოებასა, გააგრცულებენ მით სწავლასა. სწავლა ნათვლია და გვიჩუჭნებს კაცის დიდ დანიშნულებასა.

ისტორიით და გამოცდილებით ვიცით, რომ მაგალითი დახადავს ჯერ მიბაძვასა, მეტე თვთ მიმბაძავი გალს სტატება და შეიქნება სხუჭბისათხს მაგალითი. ეკრლს პიელების მაგალითი გვასწავლის, რომ კაცმა უნდა მოუღაღავად ამუშაოს გონება და კელი. და უფრო სარკა

დო სარგებლობისათვის. ნუწავინ შეშინდება ფიქრით, რომ ისი დაჭკარგავს საკუთარს სარგებლობას, თუ სასოგადო სარგებლობისათვის ღვაწლს დასდებს. არა, ეგრე არ არის, ნაყოფი ერთის მხრით დიდად შეამატება მამულსა, მეორეს მხრით გადიქცევა პატრონისვე საკუთრებად და მით ისარგებლებს ისი.

ყოველივე მისათა გვაქვს ევროპელებისაგან მოფიქრებული, გაკეთებული და საქმეში შემოტანილი. ჩუჭნი და, რომელთაც არასოდესე შრომა არა გაგვიწყვიანა, გვჩვენებს მხოლოდ, რომ ეს მისათ შემუშავებული მივიტოვოთ ჩუჭნი სსარგებლოთ, ჩუჭნი შოკვინდება არც მესხედი იმ შრომისა, რომელიც ევროპელთ გასწიეს. იმედი მაქვს ყველა დაშეთანხმოს ამასე. იმიტომ რომ თავდაპირველი მოძებნა, მოპოება, გაკეთება და გამშუჭნიერება საგანისა უფრო სხელია, ვიდრე განცობა და მითვისება ამ საგანისა სწავლით.

ახლა მოვიხედოთ ჩუჭნისკენ. დემოტო ჩემო, რასა ვხედავ! რა უბედურნი ვართ! ყველას სძინავს! არავისი გონება და კელი არა მუშაობენ! ყველა მიემოცავსება იმ ყრმისა, რომელიც გულაღმა იწეა ყურძნის ქუჭლს და ნატრობდა, რომ ყურძენი თვთან ჩავარდნოდა პირში. ყრმის სურვილი მაინცა ჭკონდა; ჩუჭნიდა განა სურვილიც კი გვაქვს, რომ სწავლა თავისთავათ ჩაკვივარდეს თავში, გულში და კელებში! თვთქოს ჩუჭნი მოველით, რომ სხუანი დაგვიღუჭენ და პირში ძალა ჩაკვიდებენ შინარეებს, როგორც ძუძუთა ყრმისა, ასე რომ ჩაულაპის მეტი სხუა შრომა არა მოა

გვინდებარა, უ, ჯიმშერიძემ ეს მიმინარობა ქართველისა გამომგვიხატა «კაცია ადამიანში» მაგრამ «კაცია ადამიანის» სურათში მე ვხედავ უფრო ნასწავლ ქართველებსა, ვინამ უსწავლელებსა, თუმცა ეს აზრი ეწინააღმდეგება უ ჯიმშერიძესა, ამას მე ადვილად დავიმტკიცებთ.

ჩუჭუნ მთავრობას აქუს დადგენილი მრავალი სხუა და სხუა სასწავლებლები, სადაც ნამდვილად რომ მისათ დაუდევნ და ზირში მიაძლევენ, ვისაც სურს, ყოველ გვარ სწავლასა და ხელაწვებისა. რასაკვირველია უკვლას ან შუადღიან ისწავლეს სასწავლებელში. რაკდენიმე ათასში ერთს შეხუდვას ეს ხედავს და ამ ერთმა უნდა მოჰყოს ნოს სწავლის ნათელი დანაშთენ რაკდენიმე თასსა, რა გორათაც ჩუჭუნი მზე მისცემს ნათელსა თავისს სისტემის მნათობებსა. ვიცი მკითხველი ამახედ დამეთანხმება; მაგრამ მკითხველი იმაზედაც უნდა დაჰეთანხმოს. რომ ზოგიერთი ნასწავლი ქართველები სწავლის ნათელს ან მოგვიყენენ (ზოგი ერთები იმათგანნიგო გამომტყდომენ ნათელის მაგიერ ბნელსა, — დახედეთ უბედურებსა! ვითამ რათ გვიცხეს ჩუჭუნ ბრმათ!) შირ დაუფიქრებელი ვიტყვ: ეს უფლები აგრე რიგათ წინ ვერ წაუყენ «კაცია ადამიანის» გმირსა. ისინიც, რა გორც ლუარსაბ, სთელიან ბუხუბასა, ზრუნენ საუთრათ თავიანთ მუცელსკედ და სხვს ჭკუით. ცოდნით გამოსახენად (!) ჩუჭუნში, იმათ აურჩევით რაი საცანი: ერთი მიუცთომელი დიდი, რა მელიც სრულიად ან გატებათ და რამელსაც სხვს ჭკუით სჭურეტენ (თავინთი კი ტვინს იქით მიუფარაკეთ) და მუარე ურიად მდარე (რამელსედაც სჯას ჯერ აგრე რა

გათ აწა ვსაჭირებთ), ესე იგი, საცოდნავი ასოები: ჴ, ლ, ზ, ა, კ, ჟ და ძ დაფიქრდით, მკითხველო, და წამოიდგინეთ, თუ რა უსომეხ უფროსკული ძვეს ამ რა საგანთ შუას! ერთი აწის მიუცთომელი მადალი, მეორე თვალთ უჩინარი მდარე; სადღა მიუმაღავთ საშუალი საგნები, რომელნიც ჩუჭნთვს უფრო საჭირონი აწიან. მანც რას უნდა მივაჩემო ამ გუჯარი გზირობას?—ნატარ ქექიაობას ხომ აწ თამაშობენ!—თქუჭნ, მკითხველო, რეგორც გნებავდეთ ისე გადაწვეტიეთ ეს წინადადება. მეკი ამას მოგახსენიეთ რომცამოლაშქრება მთელის საომარ იარაღითა ასოებიცედ: ჴ, ლ, ზ, ა, კ, ა და ძ მიეთვსება ნატარქექიასა, ანუ «გაცია ადამიანის» გმიწსა, რომელიც აწის იტყუ ნატარქექია. ვიცი, ზოგიერთნი ამ ჩემის განხინების წარმოთქმისათვს შემჩისხევენ, გარდამეკიდებიან, მომრევენიან, მაგრამ მე იმათ უზასუხებ, რომ ჩუჭნ გვეჭირება ნათელი ჴსწალისა და აწა რმი იმ ასოებთან. ეს რმი ჴკერ კიდევ გადაწვეტილიანაწის; აწ ვიცი თ ვინ ვის დააშარცხებს; ესკი, რომ იმ შჯდმა ასოებმა კიდევ დასძლიონ მტრები. რა, აწა გჯერათ? მამ წაიკითხეთ «ანბანთ განხინება», რომელიც მე აქ სიტყვა სიტყვთ გარდმოწერე ეს განხინება დაიწება ასე:

ამას წინათ ანბანთ წინამძღვარმა—ა—შეკრიბა თავისი მოძმენი და მთელ შეკრებილებასი სოქუჯა:

«ძმანო და მეგობარნო! დღეს მე მოგიწვიეთ თქუჭნ ერთობლივ მოსაღაპარაკებლად და გადასაწვეტილად საგნისა, რომელიც შეახება ზოგიერთ ჩუჭნ მოძმებსა. თქუჭნ გარკა მოგესხენებათ, რომ რადენიშე ქართველები სდევნიან ჩუჭნ საუვარელ ძმებსა: ჴ, ლ, ზ, ა, კ, ჟ და

ჭ და ცდილობენ განსდევნონ ესენი ჩუჭნის გრებისაგან. გადნიერება იმათი იქამდინ მისწუდა, რომ ისინი აღარა ხმარობენ ამ ასოებსა, თუმცა გარდაწვეკეტა ამ საქმისა აგრე რიგათ ადული არ არის და ეკუთვნის საკუთრათ ჩამომავლებსა. რომელსაც წარმოვიდგენ თქუჭნის თოგა ლივით გათეობეულ თმასა და ამასთანავე თქუჭნის დაუბერებელ სიჭაბუკესა, ვივიქრობ ხოლმე, რომ ჩუჭნ გვაქჩეს მონიჭებულნი უგუდასუბერებლობა, ქართველებივი წინა დაუხედავით და გამოუყუაეულად არაკვივენ ბუნების სჯულისა და თავისთავათ, ძალისძალათ ახერებენ ჩუჭნ საყუჩრელ ძმებსა: ჟ, ჭ, ჴ, ჵ, გ, ჶ და ჭ, განკებ, რომ გამოჩინდნენ ესენი ჩუჭნის გრებიდამ. (ამ დროს შექნეს ჩოჩქელი და დრტუნკა ასოებმა: ე, ვ, ი, ფ, ხ და ჭ). მეორეს მხრით ესეც უნდა მოგახსენოთ, რომ იქნება ქართველები მართალნიც იყვნენ და არა სცდულობდნენ ეს ეჭვ უმეტესად გაშიცხვლეს უუ ე, ვ, ი, ფ, ხ და ჭ, რომელთაც აშკარათ გამოაჩინეს დრტუნკით ჩემის აზრის წინააღმდეგობა ამიტომაც გთხოვთ, საფუძვლიანათ და უთუბაღვბოთ მოვიფიქროთამ საგანზედ და ყოველის სიმართლით გადასწვტოთ: უნდა დარწხნენ თუ არა ჩუჭნ კრესში ასოები: ჟ, ჭ, ჴ, ჵ, გ, ჶ და ჭ? ამასაც გთხოვთ, უმაწულებო, რომ ჩუჭნ სჯაში შუროს ადგილი არ უნდა ჭქონდეს, რადგანც შუროს დაახნელებს თუაღსა და ცხადად არ დაახნეებს ჭეშმარიტებსა.

«ამის შემდგომ წამოვდგინენ: ე, ვ, ი, ფ, ხ, და ჭ, და ერთ ზიწათ სთქუჭნს: უუ. ჩუბინოკმა, თა. ილია ჭავჭავაძემ და დავ. ყიფიანმა საფუძვლიანათ დაამტკიცეს, რომ

ჟ, ზ, ჳ, დ, გ, ჳ და ჭ ჩუჭნიში სრულიად მეტნი არიან, და მართალიც არის, საჭიროანი ადარ არიან ესენი, ნამუც ტნაკათ, რომელსაც ჩუჭნი აქა ვართ: ზ—ს მაგიერ ე, ჟ —ს მაგიერ ვ, ჳ—ს მაგიერ ვი, დ—ს მაგიერ ჳი, გ—ს მაგიერ ხ, ჳს—ს მაგიერ ჳი და ჭ—ს მაგიერ ფ. და სამტეიცილად ამისა მოკახსენებთ, რომ უუ ჩუბინოკმა, ჳაკჳაკამქმ და უიფიანმა თავიანთ თხზულებებში ნამეტნავათ «საქართკელის მოამბეში» არ იხმარეს ეს ასოები; ამათ მიხამქს მრავალმა, და ამითი ვითამ რა წახდა!

ამათ წინააღმდეგად უზახუეს: ჟ, ზ, ჳ, დ, გ, ჳ და ჭ ცალკეცალკე:

ჟ—მ. თქუჭნი, უუ ე, ვ, ი, ფ, ს, და ჳკერ შეიკენით, ან არ გინდათ შეიგნათ ბრძნული რჩეკა წინამძღუარისა. ჩემი გამორჩინებუა გსურსთ მხლათ სიშუერთი; ამიტომ რომ თქუჭნი კარგა იცით, რომორც არის საქმე და მოსმატეულის თავის მოკვარები. ჳფარავთ ჳეშმარიტებასა. უუ. ჩუბინოკსა, ჳაკჳაკამქსა და უიფიანსა სწადსთ ჩემი განდევნა უფრო იმიტომ, რომ იქნება დაახლოვებით არ იცინ ბუნება ქართულის ენისა; სუჭნიმაღა წინააღმდეგობითკი არ გამომჩინეს მე«საქართუჭელის მოამბეში» არაა შედ მოკლებულებით, რომ ესამოკნებინათ უ ჳაკჳაკამქსათჳს. დაწმუნებული ბძნლებდეთ. რომ მე არა მასქნეს უგუნური თავის მოკვარება: ჩემთჳს სულ ერთია ვიყო თუ არ ვიყო წერილებში; ამიტომ რომ მინამ ქარათული ენაა, მეც ვიქნები, მხლად ეს არის საწყენი, რომ ზოგიერთებს თავი გამოუღვიათ და ჳსჯიან იმ საგანზედ, რომელიც სრულიად არ გაეგებათ. (ატელება გამახხნეკუ

ბული ცაშის ცემი). უ ჩუბინოვი ამბობს, რომ მე ვარ ვითომც იგივე ვ, მაშასადამე ჩემი ყოფნა უსარგებლანა. უ ჭავჭავაძე ამ აზრისაა, მხალეთ ან როგორც დამტკიან ტება მოჭყავს: იქნებარ ძმულად ქართულები ისე ლაპარაკობდნენ, რომ მე საჭირო ვიყავ ხმარებაში; ესლდა, რადგანაც ისე ლაპარაკობენ, რომ მე აღარ ვხანკარ, ამიტომაც მე უნდა მოვეკუთო სიტყვებს. უ. ყიფიანია აჭრიალებს, აღრიტინებს, აკვნიებს ქართულს და მდევანის მე და მდევანის ან როგორც შოლტითა: ის ამბობს, რადგან ქართულ წერილებში ერთ—და—იგივე სიტყვაში მე ვხმარებუვარ და არ ვხმარებუვარ, ამიტომაც მე დირსი ვარ განდევნისა განადა კიდევ შეიძლება ამასე უსაფუძვლად დამტკიანებები! . . . გავსიხვით თვთ საქმე:

«მე დავიბადე ქართულს ენასთან, რომელიც უჩემით არც ყოფილა, არც არის. ბუნება და თვსება ამ ენისა მოითხოვდა ჩემს ყოფნასა ქართული ენა მოქნილია და რბილი. ეს თვსება ამშქნინებებს ენასა, რომელიც, ამისა გამომ, სმენისთვის სისინამოვნება, მაგალითად აკიდეთ სიტყვა: «ექწისი», ამ სიტყვაში ქართული გამოსთქვამს არც მთლივ უ—სა, არც მთლივ ვ—სა; გამოსთქვამს ნახევრად უ—სა და ნახევრად ვ—სა, ასე რომ ამ ორივე ასოების ხმა ვამოიციებება ნაზათ. რომელ ქართველს შეუძლიან გამოსთქვან ძალ დაუტანებლივ ასე: «ექვისი»ანუ «ექუსი», ესე იგი მაგარის და გახეკებულის ასოებით ვ—თანუ უ—თ. ყველამ კარგა იცით, რომ სიტყვას: «ექწისი» როგორც ქართული გამოიტყვს, ისე კერც თათარი, კერც რუსი და კერც ევროპელი კაცი კერ შეიძლება გამოსთქვან.

და თუ გამათქმევინებთ ასე: «ექვსი» ანუ «ექუსი», მას შინგი გამოიტყვან: მაგრამ უურებსკი დაკიანწვრენ თანას რს ვერს დროს ვერ გამათქმევინებთ ასე: «ექვსი», ანუ «ექუსი»; ის იტყვს: «ექსი», ამიტომ რომ უჭირდებს გამათქმა ვ. უ ჭავჭავაძე ამის წინააღმდეგად ამბობს, რომ თუ ძაღდატანებით ვ ვიტყვით, მაშინ რჩი ვვ გა- მთავარ. ამით უ ჭავჭავაძევი არ არღვევს ჩემ აზრსა, უფ- რთ დაამტკიცებს იმას: იმის სიტყვით ძაღდატანებით არ უნდა გამოითქვას ვ, რომ რჩი ვვ არ გამოვიდეს; მასა- სდაძე სიტყვაში: «ექვსი» ასე ვ ძრვილ რბილად უნდა გამოითქვას, ასე რომ ნახევარ ვ გამოდიოდეს, და რადა გან ნახევარი ასე არ შეადგენს მთელ ასოსა ასოვი უთუ- რთ მთელი უნდა იყოს, ამიტომაც საჭიროა ნახევარი ვ შესრულდეს ნახევარ უნათ, რეგრც თვსება ენისა მართა- სკის: სიტყვაში: «ექვსი», ბუნებით საუთრად ვ არ გა- მოვიტყვით და დაუმატებთ უს ნახევარ ნაწილსაცა, ასე: «ექუსი». ნიშნათ ამ სხნით გამათქმისა მე ვარ ამო- რჩეული.

«იქნება მიჰსურსო ვინმე: რუსებს ვ არა აქნსთ, მაგრამ ღ გამოიტყვანო ვად; სწორედ ასე ქართველიც, სიტყვაში: «ექვსი» ბუნებით გამოიტყვსო ვ რბილად. მე გიბისურებთ: შანთაღია რუსები ღ გამოიტყვიან ვ, მაგრამ იმსაც ნუ დაივიწყებთ, რომ ასოს ვ მთლათ და მაგრამ გამოიტყვან, ქართულ სიტყვაში და; «ექუსი», თუ ჩემ მაგიერ იხმარებენ ვ, მაშინ ამ ასოს წაიკითსვენ და გამოიტყვან მაგრამ, ამიტომ რომ მთელი ასე უნდა გა- მათქვან. ამ შემთხვევაში, რასაკვრეკლია, მაგიერ ნარ-

ნარის დე სსსიამოვნო სიტყვას: «ექსი», იტყვან ტლანა ქად და უსიამოვნოთ: «ექსი». ვისაც გნებ ავსო წააკითხეთ «საქართველოს მოამბე» და მასთანვე უური დაუგდეთ თქვენს გულს და უურებს და წამკითხველის პირისახესაც; თქვენ მამინ შინაგან, თუ რეგონთანაც წამკითხველი ღრეკით და ვაივავლანით წაიკითხავს და რეგონთანაც იმისი წაკითხული უსიამოვნოთ მოხვდება თქვენს გულს და სსსმენელს, ვერავინ დამაჯერებს, რომ წამკითხველი (საჩუქრავათ თუ ახალ მოსწავლე ყმაწვილიც არის) წაიკითხავს არც ისე, რეგონაც ბუნება გამოსაქმევინებს, ესე იგი ნახევარ უ და ნახევარ ვ. მე გამოკათაქმევი რავდენიმე ყმათა ზეპირ მრავალი სიტუაქში, რომლებშიაც მთლათ ვ არ უნდა გამოყოქმათ, და იმათ განონიერა » გამოსთქმეს; მეჩემე იმათვე წაიკითხეს ისევე სიტუაქში «საქართველოს მოამბეში», — უურმას ნუ გაიგონოს, რეგონაც იმათ წაიკითხეს! უ ჭკვჭკვადე სცდება, რეგონაც ფიქრობს, რომ ძალ დატანებით თუ ვინმე გას მოთქმავ, რე ვინი გამოკათ,, ასე არ განლაკს, მოწყალებო კელმწიფენო, რე ვინი ვი არ გამოკავ, მხელათ რადგან ვ მთლათ ანუ მაგრა არ უნდა გამოთქმავს, მთლათ და იმისი გამოთქმავ გაუჭირდება ქართველსა, ამიტომაც უ ჭკვჭკვადე ქმენება ვითომც რე ვე გამოდიოდეს. ვინ ვერ განჩიკეს რე ვე, ანუ რე ასოს სიტუაქში «ჩემას, ექსი, მისს» და სხ! მე ვკითხავ უ. ვ—სა , უ. ჭკვჭკვადე, ამ შემოხვევაში რათ ჩაკვავონებს, ვ—ი ძალ დაუტანებლივ უნდა გამოსთქმათო? რატომ ამასვე სხუას სოებზედაც არ ვკითხ

ჩუტნი!—ეტიუბა, მიწეში უფიქრად, რომ ვ ზოგიერთ სი-
ტუტში თავისუფლად ვერ გამოვსტუტავთ, და თუ გამო-
ვსტუტავთ, უთუთო ისე, როგორც მე მოცახსენეთ, ე. ი.
ნახევარს უ და ნახევარს ვ.

ამეუბნებიან: უკვლად წერილსა ამ რიგსა, თუ იმ რიგსა
ქართული ბუნებით წაიკითხავს ისე, როგორც თვსება
მოითხოვს, რასან ეგრეს, მას რაღა გიშლისა სწორეთ
ისე სწორად ქართულად, როგორც ქართული გამოვს-
ტუტავს, და არა ისე, როგორც ნებასთ უუ. ჭკუჭკუჭკუჭკუჭ
და უიფიანს! ვ განეკუბულია, მოუბიბილელია, როდესაც
თვთონა ზის; საჭირთა მუასე ვანიეთქოს ზოგიერთ
სიტუტში და ამის ერთ ნახევარს მიეჩველას იმოდენივე
ნაწილი უ—სა, რომ ეს სიტუტა ბრანტული და უორან-
ული არ გამოვიდეს. სომეხი სიმეღესში და ლანანაკში
ამბობს: «აქეს», ქართულიკი: «აქეს». უური დაუკდეთ,
რომლის გამოთქმა უფრო ნაწი და სისამოკნა? კიდევ
თქუტნი როგორ გამოიტუტო სიტუტებსა: «გამოსტუტავს»
თუ «გამოსტუტავს» «გუტმარობენ» თუ «გუტმარობენ»?
გადამიწუტეთ: რომელი უფრო თქუტნთან ახლად და
რომელი უფრო ნაწი და სისამოკნა? . . ხედავთ რო-
გორ მანებელია ბუნების წინააღმდეგობა მანებელია,
დაინ. ვერ ჩუტნი ქართული წიგნები, დაწერილები ახლ
კანონების მიხედვით, სამჯერ—ოთხჯერ არ წაკვიკითხეს
და ამიტომ შეგვიძლიან ქართულად წაიკითხოთ. ზოგი
ერთების მანჭრატული წერილები, და თუ ოთხჯერ გად-
ვიკითხავთ, მაშინ, გარწმუნებთ, ჩუტნიკან ქართულს ნარ-
ნარს ენას კვლად გაიგონებთ; თქუტნი გაიგონებთ გახე-
ყ

გებულ ენას. ნუ გიკვრისთ ეს, ჩუტნ ღაშაწაკი გვისწავს
ღია ბუნებით და აწა წერილებით; რადესაც წერილები
გაგრტელდება და იმათით დაკეტირდება სწავლა ღაშაწა-
კისა, აბა მამინ გაკვირვებებს ენა, თუ ჩუტნ ასე დაგვე-
შაბრებან, წარმოიდგინეთ, ახალ მოსწავლეთ, ნამეტნავათ
უმაწილებს, რაღა მოუვას! ერთის სიტყვით ქართული ენა
სამოც წელიწადს უკან სრულიად გაკრახდება.

„უ. დავ. უიფიანი ჩაკვავინის, რომ სახლში იმ წერი-
ლები მე ერთი და იგივე სიტყვაში ხან ვიხმარები და ხან
აწ ვიხმარები — მართალია, იპოეთ სიტყვებსა, რომელსა
შიაღ მე ხან აწ ვიხმარები, მაგრამ ამისთანა მაგალითი,
რომელიც მომხდარა უთუთ შეცოცხებით, ხშირი აწ არის.
ხშირათ, ანუ სრულიად უხმარებლბა არის მკვებელი,
თორე იშვითათ სხმე შეცოცხა უხინარია და სრულიად
უხმარებელია. დანუტული ენა კანონიერათ გამოიტყვს, მხე-
ლი ის იქნება, რომ მრედეთ დანუტული ენა კანონიე-
რათ ვეღარ გამოიტყვს სიტყვებსა.“

«მოგახსენებთ მაგალითს: ამ რაღა ხუთის თუ რცდა-
ათის წლის წინათ, ფრანგურებს უნდოდათ შეიმოკლებინათ
თავიანთი წერა და კითხვა. ეველას მოკესსენებათ, რა-
გორც დანიწერება და წაიკითხვს ფრანციტული შუდი ანუ
რკა ასე დანიწერება, გამოითქმის კი სამის ანუ ოთხის
ასლებით ფრანციტებმა დიდ ხანს იფიქრეს, აიღეს —
დაიღეს, რკა გვერდზედ გადააბრუნეს და გადააბრუნეს
ეს საგანი, — იმათი ცდა ის იყო, რომ სიტყვა იმ ასო-
ებით და იმდენის ასლებით დაეწერათ, რაგორც და რაგ-
დენ ასლებით გამოიტყვან, და ბოლოს დაწამუნდნენ

ამის შეუძლებლობაზედ. როდესაც გამომიტყუან ფრანცი-
ტულ შვდ ასოვან სიტუქსას, გეგონებოთ, თვთქონს, სმი-
ასოთი გამოიტყუანო, მაგრამ თუ კარგა ყურს დაუგდე-
ბთ ბუნებოთ ფრანციუსსა, მაშინ დანახავთ, რომ ისი
შვდსავე ასოქის გამოიტყუვს, ეს კი რომ კარგი მანჯლი
სმენა უნდა გქონდესთ, რომ შვდივე ასო გაიგონოთ;
ამიტომ რომ დანაშთენ ოთხს ასოებთ ძლიერ ნახათ
გამომიტყუვს. ეს წარმოადგება იქიდაში, რომ ხშირათ ერთი
ხმა (ЗВУКЪ) შესდგება ორის და სამის ასოებისაგან და
ამიტომაც ეს ასოები ერთ ასოთ გამოითქმიან, მაგრამ
იმ სხით, რომ ამ ერთს ასოში ორისა და სამის ასო-
ების ხმა უჩინრად მონისმის, როგორც ქართულს სიტ-
უქსში: «ქუქსი», ნაწილები უ და ვ ცოტაცოტათ მონის-
მიან ამ მიხეზით უფრო ფრანციუსებმა ამაოთ თავი
აღარ შეიწეინეს და საჭიროთ დანახეს ძმულთაგანვე შე-
მოღვიუალი წერს და ვითხვა

«ლათინურ და ნემენცურ ვნებში ორი ასო ერთ ასოთ
გამოითქმის, მაგრამ დღესაც ორის ასოების მატიერ ერთ
ასოს არა ხმარობენ — მკითხვენ, რატომ ქართველები კი
ვ და უ არ გადააბმენო და ერთ ასოთ არ იტყუანო? რა
საჭიროა ორი ასოს გადახმა, როდესაც ეს ქართულ წე-
რილში სრულიად არ შეიძლება, და როდესაც ჩემით გა-
მოითქმიან როგორც რიგია!»

«უხლანდეუ დროს რადენიმე სხალ ნორჩებმა რუსებმა
მოინდომეს ამოკვეთა წერილში რადენიმე რუსულ ასო-
ებისა, შეიძლება ამოკვეთას იმ ასოებისა გარდა **И** და **Б**;
დანაშთენი და ასოები, მაგალითათ **Ъ** სრულიად საჭირო არ

არის, ვ და ზ მაგიერ შეიძლება იხმარონ ე, რადგანაც ვ და ზ მოუგონიათ რომელიმე სიტყუჭების გამოხსარეველად. რას გორც ქართველებს შამოუღიათ ეგრეთუჭ სიტყუჭების გასარეველად ხ და კ მაგრამ რუსების მაგალითი ქართველებთან არ მოვა. სხუას ხმარება ასოების სიტყუჭების გასარეველად, სხუას ასოების ხმარება სიტყუჭების გამოხსარეველად. მაგალითად, «ხელი» (ასო) და «ხელი» (გიჟი)—ამ სიტყუჭების მნიშვნელობას ეველა მიხუდება არის, მაშასადამე ასო კ აგრე რიგათ სარე არ არის. მაგრამ რომ სიტყუა ბუნებით გამოითქვას, სარე ხმარება იმ ასოსი, რომელიც არეუბებს ამ რიგათ სიტყუას გამოთქმას

«მე რომ არ ვუფილვიავს ქართველ მწერლებისგან შობილი, უთუთ ეხანელი ნასწავლი ქართველები ჩემ უფინის სარეობას დაინახადენ და შესწამებდენ მათ «რეტინობას» მოუფიქრებლობისათვის. ეხლად, რადგან ძეგლმა მწერლებმა მომიფიქრეს მე, ისინივე, ამისგან, ხადიან მათ რეიანებად». სარეველ არ არისრა: სოფელი წინააღმდეგობად არის დაფუძნებული, მეტრამეტე საუფუნელა—უარისუფელად, ნეტავი, თქუწნის სიტყუჭით, უარისუფელი მარეუბენ მანც ატორის ტეტების არის, მიხეს და გარემობას . . და . . რადგან გამოვსკარათ! «როგვერ ამითაც დაშავების».

«რამა სიტყვის ხსარის და უ დაკ უფინის მოძუებათ ძლიერ გასკრა ვინ მოიფიქრება. რომ ჩემი გულისადი და თანამეწიელი მეობარი მილაატება. მე წავიკახე «სარეველს მამებში» ამ ხმის მე

გობრის ქმნილება, რომელშიაც ავტორი ადგილსადგილად
გარდა ენაწყობის, მაგრამ წაკითხვაში მისი მჭკვერმეტ-
უჭესლი სიტუაქობი ეკალივით მედებოდნენ ენაწყად. ვჭ,
საწყარულა! ზირმთნეობა აჩის სისურტე ხსნათისა,
რათ მიღაღატე! რათ უღაღატე ჭეშმარტობასა! ვისაც
ძღუჭნი უძღუჭნი გუღითა, განა ღირდა იმათ! რა შეი-
ძინე? ისი, რომ დაიბეჭდა შენი ქმნილება? ვსთქნათ, და
რა გამევიდა? ისი, რომ შენმა ქმნილებამ ენა დამიღლი-
და?

ქელა ვიტყვ რჩილდე სიტუაქს ჩემს გუღითად საწ-
ყარულს მეკობარწყად წ; მაგრამ ვხედავ თუთან წ გამა-
ხადებულა სათქმულად სიტუას და დავჩემდები.

«ადგა წ და დანიწყო:

მეწყა-ეწყო ხელმწიფენო! აქამდინ ჩუჭნ ვახოკრებლით
ერთათ, განურეღათ დღეს ახედავ, უ. ე მეწინააღმდეგობა
და ცდილობს ჩემი ადგილი დაიჭიროს, თუთქოს ჩუჭნ
კრებაში მაგას ადგილი არა ჭქონდას. მე დეკნა ბოროს
ტისაგან არ მიკვრს: მე მიკვრს მხოლოდ, რატომ აქამ-
დისინაც ჩემმა მტერმა დეკნა არ დამიწყო. მაგრამ მე
არაყის არ მეშინიან და იმედი მაქქს, ჩემის ადგილიდამ
გუგავინ დამძრავს: მე ვიქნები მარად თქუჭნთან, ვინამ
თქუჭნ იქნებით ქართულ ენაში და ეს ენა სხუა სჯულისა
არ განდებს მე დარწმუნებულად განლაგარ, რომ ე ჩემ
ადგილს ვერა დროს ვერ დაიჭერს, მეკი მაგის ადა
გიღს შრავალ შემთხუჭკაში დავიჭერ. თქუჭნს შეუფთოს
მელ გონიერებას ვერწმუნები, იმედი მაქქს ჩემის მოწი-
რდაპირის მტრათ არ დამინახავთ და მოისმენთ ჩემ სა-

ბუთებს სრულის ყურადღებით.

«ერთნი მოკახსენებენ, ვითომც მე ვიყო იგივე ე, სხესანი—ვითომც ქართველებს უწინ არა ჰქონოდათ ე, და მე ვეყოფილვარ იმისს მოადგილეო; შეიძგომდა, რა დაქსაძ ე მოუზღვნიათ, მე, როგორც უსარგებლო, თქვენ გრებიდამ არ ამოუშვავართ. არც ერთი ახრი არ არის საფუძვლიანი ქართული ენა უ ამ ასოთ: ე არა დროს არა ეყოფილა, ამიტომ რომ მე ჩემის ხასიათით შამქელა დამეჭირა და დავსაძ დავიჭერ ე ადგილს მხოლოდ რაჟა დენიმე ქართუ: სიტყვებში საკუთრად, სადაც უ ჯგუთს შეუცვება ე; მაგ: «ჩვენ»,—აქ ე ადგილს მე დავიჭერ, სიტყვაში და: «სიმტკიცე»—მე არ შემოდის დავიჭირე ე ადგილი. შემომეცეთ, დანახეთ ჩემა გამოსახულება და დარწმუნდით, რომ ჩემა გამომსახველები ბრძენნი ეყოფიან და არა «რეტიანები» მე ვარ გამოსახული ფრთის მზგავსათ. რათა? იმათა, რომ მე როგორც სიტყვებში მოუჩეშავს ე ვამტკიცე მრავალ ნაწილათ, ვასუსტებ, ვასობილებ, ვანახებ და გავშლი, როგორც ფრთა გაიშლება, რომლისგამო ქართული სიტყვა მიშენიერდება დის, მე ვარ ფრთასაკით გამშლედი ე—სა ხანს, რომ მე ე—ზედ უწინ არა ვეყოფილვარ და იმისი ადგილი უიმისოთ არა მჭერია ამ ჭეშინტიტესავე დარწმუნებით კიდევ მით, რომ განსაკუთრებით უ ჯგუთს მოუყვება გვერდით, ესა და ამიტომ, რომ ამ ასოსთან ე ვერ დაჯდება, თორე გამოვს, მაგ, «ჩვენ», ესე იგი, მოუჩეშავი ე—ნი გაატოლვანქის სიტყვას: მევი გავშლი ჰეწში ე—სა და სიტყვა გამოთქმის ბუნებით ქარი ულათ თუ როგორც

შემთხვევაში მე დავიჭერ ე ადგილს და გავშლი მას, მას სჩანს, რომ მე არ ვარ იგივე ე, როგორც ამტკიცებენ ზოგნი, მაშასადამე ჩემი ხმარება წერილში საჭიროა.

«მაგალითს, ნამდვილ მაგალითს მოგასწავნეთ: მე შევხსენებ ვერცხვარ უცხო ქუქუნს კაცსა, ქართული ენის კარგად მცოდნესა, რომელსაც ვერ ეძღოა, — ენის გაუტყუელობით, გამოეთქო სიტყუბები: «ჩუჭნი, თქუჭნი» და სხ ისე ნაწი ნაწი და თავისუფლად, როგორც ქართველი გამოითქუს ძალდაუტანებლად. ისი ამ სიტყუბების გამოთქმაში ძალს იტანდა, ტუჩებს იგრესდა და რისკოვით რისხვით იტყუდა ხოლმე ასე: «ჩუჭნი, თქუჭნი» და სხ სწორეთ მიბაძნეთ, გაშლა, თავისუფლად და ნაწი წარმოთქმა ე სიტყუბში: «ჩუჭნი, თქუჭნი» და სხ. სკობია და უფრო სხა სიამოვნარა სმენისათჳს, თუ მანჭრატყულად გამოთქმა ასე: «ჩუჭნი, თქუჭნი» და სხ თუ არ მერწმუნებთ, აიღეთ «საქართველარ მთაბე», წაიკითხეთ სწორე» ისე, როგორც სწერია, და — მაშინ დამეთახხმებით, რომ ე სწორად ვერ დაიჭერს ჩემ ადგილს. უფროთხილდით, — ეს «ქუჭნი მთაბე», — რომ ქართული ენა რდესმე არ გამანჭრატყეს.

«იქნება მკითხონ: თჳთან შენ უ და შენ თავს არ ხმარობო, ზოგიერთ სიტყუბში, მაგ. შენ სწერო: «საქართველო» გამოითქუთო: «საქართველლო»? — მარა თაღია ეს შენიშუნა, მაგრამ ეს შეცთომით არ მამსკლია: მე განგებ ასე დავწერე, რომ თჳთან თქუჭნი მიკატყიათ ამანედ უურადღება. მე უფრო საჭიროს და ნამდვილს ურჩ ჩუქ «საქართველარ მთაბე»-ებსა» ეს უფლები, რომეუღნიც ძლიერ სწავლობენ ჭ — ს, ამ ასარს წარმართ (მეუ

ტის სიუჟეტრულით თუ მოხდისთ!) ხმაობენ და შით ხშირად ამხინჯებენ სიტუქსას. საცა საჭირთა, არა სმენს, საცა სრუთად არ მოუხდება სიტუქსას, იქა სმენს, სჯობს, ამ საგანსედ მიაქციონ თავიანთი ყურადღება, — ეს უფრო დიდ სარგებლობას მისცემს იმათ, ვიდრე ჩემსებედ უზრილი.

«კიდევ მეტყვან: არავინ იცისთ განთები, რომელ სიოტუქსაში უნდა იხმარონ, ან არ იხმარონ ჟე და ზე; ამიოტომ რომ ყველამ გაიადუღესო დასმა ჟე მაგიერ ვ და ზე მაგიერ ე — ამ მიზეზით ვერავინ გაანთლდება. «საქარათველთს მოამბელებმა» ჭარ ხმარება სრუთად არ იცისთ ან, მაგრამგი ხმარობენ, თუმცა წარმართთ მამ რადა, ჭე გარდავადთ? — რა სამართალია! ყველას ქართულში ბუნებით იცის, რომელ სიტუქსაში გას და ეს თავისუფლათ ვერ გამოიტყვს, საჭირთა მხელოდ წერაში უფრო ადევნოს და ისე დასწეროს, როგორც თათან სრუთად ძადაუტანებლივ გამოიტყვს, სიტუქსას.

«სუს, სუს, მე რუტინისტიკო (*)! დაცინებით შეაშომიტყვს ვინძე: შენ ძეჭლი კაცი ხარ და ყოველივე ძეჭლი გიუქარსო; ახალი, ახალი მდკომარეობა გვინდა. — კოილი. მაგრამ ყველას ახალი არც არის გამოსადავი და სასარგებლო, არც სამუდამოთ დასარჩენი. შეაღარეს მხრით, ვინ ჩატკონათ, რომ მე ვიყო დამძეჭლი ბული? არა, მე ყოველთს ემაწვლი ვარ, თუცა წვერი და თმა დიდი ხანია გამითუარდა. იმისთანა ახალი მოს

(*) რუტინისტი ძეჭლი აზრების მიმდევანი.

იგონეთ, რომ ჩემსავით უკუდაგუბებელი დარჩეს. მე რომ ძალათ მამულათ და დამმარხათ, ვინ იქნება თავს მღები, რომ სამამულაობა ჩემს ყოფნას საჭიროთ არ დაინახავს და მეჭედრეთით არ აღმადგენს! . . .

«**ჯ**—მ სთქუა:

«**მ**ანო და მეგობარნო! მუზიკაში სალამურს უმთავრესი ადგილი უჭირავს, თანასწოროთ სერნიპისა ბედნიერის ის ენა რომელიც მომშტუნა. ქართული ენა სწორეთ მომშტუნა. აიღეთ მაგალითად სიტუქტბი: «**ფ**ქელი, **შ**ქელი, **თ**ქელი» და სხ. ამ სიტუქტბის გამოთქმაში ქართულს უშტუქტბს და სმენისათვის უკეთესი სალამური აღარ შეიძლება. თუ ჩემ მაგიერ გამოიტყუან ვ, მაშინ გამოვა უმსგავსება. განგებ გამოთქვთ ასე: «**ფ**ქელი, **შ**ვილი, **თ**ვისი» და სხ, თუ არ დარწმუნდეთ ამას უმსგავსობასე მაგრამ თუ გენებებთ წახდენა ქართულის ენისა, მე მხათ განლაგარ გავიდე ამ ბრწეინვალე საზოგადოებისაგან, მშუადობით ბძანდებოდეთ, მხოლოთ, ამ ჩემს უკანასკნელ უამს ვედრებითა გთხოვთ, ჭკითხთ, ჩემ სახსოვრათ, ასა ქართულად მოამბეს, » სადაური ქართულიათქო: «**ი**ფ », რომელსაც ხშირათ ხმარობს ისი თავისი სტრიქონებში? ის გადამთიული ქართული ხომ არ არისთქო, რომლის «**გ**რამატის განონებისათვის » უ. ყიფიანი მასალებს გვიმზადებსთქო? მამილოცავს ესლანდელი ცვლილება, დიდი ცვლილება მოხდა, რასაკვრეულია, დიდის გონებისაგან, ესლანი მშუადობით; დმერთის ვსთხოვ, თქუქტბ მანც ერათობლივ შეჩრეთ დიდ რეფორმატორებსა.

«**მ**ოთმინეთ ემაწვილდ.—**უ**თხრეს **ჯ**—ს: ქართულის

ენის სალამურსა ანა აქეს უფლებს, დაუტეოს ჩუქნი სსა
ზოგადება თავისის ნებით, დაბძნდით თქუნი ადგილს
და ვარგა მუხლები მოიკეტეთ.

«დ. მე ვარ შემოკლებული ჭი; მამასადამე შეიძლება
აღარ ვიყო თქუნი გრებაში.

«ე. სწორეს მოგახსენებთ, მე ვარ თქუნიში შემოყვა-
ნილი ზოგიერთ სიტუების გასარჩეველად,—მაგ. ხელი
(ასო) და «ხელი (ბიუი),—თორე ჩემში სხუა სსჭირება
ანა რა იპება, რადგან ახრით ყველს მინულება, სიტუა
«ხელი» ლექსში რასაც ნიშნავს, ამიტომ მე ამ უამიდამ
საუკუნეთ გამოკეთებით.

«ვ. ამბობენ, ვითომ მე ვიყო შემოკლებული: ჭი,
ეს მართალია, მხოლოდ ნახეველათ. ქართულს ეჭირებოდათ
გამოეთქათ ამ სსმ ასოებში; ჭი, ასო ი შემოკლებით,
ანუ ნაწევრათ, როგორც რუსული и. რადგან ამისთანა
(и) ქართულს ენაში არ იყო, ამიტომაც მე მომიფიქრეს,
მაგრამ უნდა გავიტყუდეთ, რომ მხოლოდ ამ ერთ შემ-
თხუჭკისათვის ვარ მე დაბადებული ესეა: ჭი, აღარ სსდამე
ინმარება ქართულ წერილებში; მამ მეტი ვარ თქუნიში.

«ფ. მე ვარ ევროპელი და ანა თქუნიის ქუჭყნისა,
მე სრულიად ანა ვსაჭირებ გავიდას იესვი საქართულს
ლოშიაცა ნახეველ საუკუნეს, რაც მე შემომასეტეს თქუნი
ნში და შემომასეტეს უთუოთ იმ ახრით, რომ საქარს
თუჭლთ განათლდეს ევროპისათვის, ახრი გარგია, და ქა-
რთულსებიც თუ ანა მონაკვებდენ ჩემის შემწობით,
ჩემგნით გნებას ანა ნახვდენ. თრანსტრუებს ქონდათ
თავისი საკუთარი კ, მაგრამ რუსული კ—ც გადიტანეს

თავიანთში: ქართველები იტყვიან: «ფილანთოფია, ფიზიკა და სხვა მადეკ ამ სახით გამოთქმისა, რომ იტყოდნენ: «ფილანთოფია, ფიზიკა და სხვა ამ გვარ ტუნიკურ სია ტუქებსა, მგონია ქართველები უფრო განმეჭნეიერებდნენ თავიანთ ენასა და ეკრძანსაც დაუნალოდებოდნენ. უ. ფ—ს ზატვიისმცემელი ვარ, მაგრამ, თუ სისწორით გიტყვ, ისი ჩემს ადგილს ვერ დაიტყვს. ნურავინ იტყვს, რომ ქართველი გლეხი მე ვერ გამომიტყვს, რომელსაც წიგნს ისწავლის, კარგა გამომიტყვს. რუსეთშიაც ბევრ ხალხს არ შეძლოთ ჩემი გამოთქმა და დღესაც უსწავლელ გლეხებს არ შეუძლიანთ, მაგრამ ვინც გაშიცნა, კარგა გამომიტყვს მაგრამ ვისაც მე არ უნდია, ის მე უფრო არ მინდა, თუ თქვენ არ შემეხვეწებით, მე ვით უმეტეს არ შეგებეწვებით. მთელი ეკრძან, ამერიკა, ზოგიერთი ნაწილები აფრიკისა და აკტრიისა ხელში მიჭირავს; ნუ თუ გიკადრებ, თავი მოვიმდაბლო და აზიას შეეხვეწო! სად არის ჩემი გუდაანაბადი?!»

«ანბანთ გრესამ აილო—დაილო და დაწესა შემადგობი:

«ჲ, ლ და ჳ საჭირონი არიან წერილში, ჟ დროებით დარჩეს ჩუბნიში, მანამ ლიტერატორები მაგის სატებულაბასა ანუ ურგებობას დანახვენ, თუმცა ა, ბ და გ, საჭირონი აღარ არიან, როგორც აჯთონვე ამბობენ, მაგრამ ესენი უნდა გამოიჩინებენ ჩუბნის გრებიდამ მასინ მხლოთ, რომელსაც ამათ სრულად აღარ იმარებენ სამლოთ და სარო წერილებში.—უ დ ყიფიანის «გრას მატვიის მასალები» საქართველოს ბანს უკან და კანს უკან.

ამ ანბანთ განხილებას გამოუცხადებ სრულიად საქარს
თუქლასს.

მუკრადს. (ქართლელი).

1 იანვარს 1864 წ.

საფ. საუკრისგორს.

კასეთითგან მივიღეთ ორი ქადაგება, თავადის აწილ იოანეს მის-ანდრონიკოვის გარდაცვალებაზედ, -- ერთი თქმული დასაფლავების დროს, ბლალაჩინის გრიგოლ გამბაროვისაგან, ხოლო მეორე ორმოცის წირვის გარდასდაზედ, ანს. მანდრიტის მაკარისაგან. ამ ორსავე სტატიას დიდის სიამოვნებით ვბეჭდავთ ჩუწნს ცისკარში.

« ყოველი ხორცი თივა ანს და ყოველი დიდება კაცისა ვითარცა ყვაული თივისა, განსმა თივა იგი და ყვაული მისი დასცვივა » (ა, პეტრ. 1 კლ.) იტყვს წმინდა მოციქული პეტრე »

შირველისავე კატის დროს კაცს განეწესა სიკრძედილი: « მიწა ხარ და მიწადვე შიიქეც, » ქსთაქა ღმერთმან ადამსა და მისგამო ჩუწნ ყოველნი, « ერთისაგან სისხლისა მისისა შექმნილნი » შევიქმნენით მოკრძედავნი, სიკრძედილი იქმნა აუცილებელ კადად ჩუწნის ბუნების. დაუღალველი სიკრძედილი იქცევის რა თავიდაცა ზედა ყოველთა კატთასა, მოჭაკეთს ხან ერთსა და ხან მეორესა, ყრმასა გონს ჭაბუკსა,

ჭასაკოვანსა, გინა მოხუცსა. დროთჳან კაცის შექმნისა ქუჩუანსა ზედა აუტანსელთა მილიონთა კაცთა სხქაროდ განვლეს ზირი ქუჩუენისა და კვალად დაიფანენენ მიწასა შინა; ესრეთჳე იქნება ვიდრე დასასრულადმდე ქუჩუენისა, ვითარცა იტყვის საღმრთო წერილი: «ნათესავი წარვალს და ნათესავი მოვალს და არა არს კაცი რომელიც ცხოვრნდეს და არა იხილოს სიკუდილი;» ამისთჳს უკუჩქ იტყვის მოციქული: «ყოველი ხორცი თივა არს და ყოველი დიდება კაცისა ვითარცა ყვაილი თივისა, განჭმის თივა იგი და ყვაილი მისი დაჭმრვივა;» ესე არს ჭეშმარიტება ყოველთადმი ცხადი და უკუჩქელი, ამას არცა ცხადად ვსრნობთ მწარედ საგოდებელითა ამისა მზილველისაკან. გარნა ამ სიტხადისაკან ჭეშმარიტებასა ამას ჭქონან მხარენი ჩუჩნთჳს დაფარულნი, მაგ. პირველად ჩუჩნ არს უწყით თჳთ ჟამი სიკუდილისა ჩუჩნისა, რადჳა სთქუა მოციქულმან ჟამისთჳს, შეორედ მოსვლისა ქრისტესსა და უკანასკნელისთჳს განჩინებისა, იგივე ითქმის ჟამისთჳსცა სიკუდილისა ჩუჩნისა: «იგი მოვალს, ვითარცა მზარავი ღამით თითქმის ყოველთჳს მოულოდნელად ემთხვევა სიკუდილი კაცთა ყოველისა ჭასაკისა და მღვდმარობისსა, — ღრმად მოხუცებულსაცა და ახლად შობილსა ჩვილსაცა, მხნესა ჭაბუკსაცა და მტკიცესა მამაკაცსაცა, რომლისა დღენი ჳვრეთ არცვი განსოკებულან; მეჳე და მონა, მდიდარი და გლახავი, კეთილშობილი და გლეხი, ბრძენი და უკუჩქი ერთბამათ შთავლენან საფლავებსა შინა და შთაკუნან მომეტებულ ნაწილად მანინ, რომელსაც არცა თვით და არცა სხუანი ამას

ანა მთელადებოდნენ, მაგალითსა ამისსა ჩუენ ვხედავთ
 სამწუხაროდ ჩუენდა წინა მდებარესა უფლისად აღსრუ-
 ლებულსა მონასა შინა თავადსა არჩილსა, რომლისა ცის-
 კანი უკეთესის სიტყვებისა ქუეყანასა ზედა თითქმის
 ეხლა აღმოხრწენდა, ხოლო ესე მიისწინაფის საფლავსა
 შინა. მეორედ, ჩუენ არ უწყით არცა ადგილი და არცა
 გარემოებანი ჩუენისა სიკუდილისა. ვა! ვითარ მრავალა
 რიან შემთხვევებანი და სხენი ჩუენისა სიკუდილისა,
 და ვითარ მრავალ ადგილნი, სადაცა შეგებუება ჩუენ
 იგი. გარნა ვითარ დაფარულ არს ჩუენსა უოკელი ესე
 და ვინ გააწეებს ჩუენ მომავალსა, ვინ გაატრნობებს ჩუენ
 თუ ვითარ და სადა გახვდეთ დღეთა ცხოვრებისა ჩუენ-
 ნისთა? უოკელგან და უოკელსა შინა შეიძლება შეგვემ-
 თხვას სიკუდილი; გარნა არ უწყით, თუ სადა და რასა
 შინა სახელდობრ ჩუენ შეგებუებით მას შეიძლება მოკ-
 ვუდეთ ჩუენ საჭმლისგანაცა და უსაჭმელთაცა, სასმე-
 ლისგანაცა და უსასმელთაცა, ჭკერისგანაცა და უჭკერ-
 თაცა, სიცივისგანაცა და სიცივისგანაცა, მრძლისგანაცა
 და უმრძლისგანაცა, გარნა არს უწყით თუ რაღისგან სა-
 ხელდობრ მოგაჭედებით. მოკვჭედებით ავად მეფო-
 ბით ქვეშაგებში, ანუ გზისა ზედა სინათლში, საშუა-
 ნათესავთა და მცნობთა, ანუ უდაბურსა და უცნოსა ად-
 გილსა, — იქა, სადაცა იქნება ჩუენ ზედა უოკელსავე ქრის-
 ტიანობის წესის აღსრულება, ანუ იქ, სადაცა არცა არს
 ქრისტიანობა. მოკვჭედებით სანანულსა შინა ანუ
 სრულებით უგრძობელად? უოკელნი ესე არიან საიდუმ-
 ლანი, რომელთა ჩუენ ვერ მივსწვდებით; მაგალითად:

უწყოდა, განსკენებულმან ამან, ანუ ნათესავთა ამისთა, რომელ ესე განვიდა დღეთა თვისისა ცხოვრებისათა, არა მამულსა შინა თვისსა, განშორებით საუკარელთაგან თვისთა: მეუღლისა და შვილთა, მამისა და ნათესავთა, მეგობართა და მეტყველთა, რომელსა, არა შეემთხვევა სიკრძალოდ ჟამისა ცხადის საშიშროებისასა ბრძოლასა შინა ოსმალებთანა? ჰი! ვითარ საკვრელად არიან საქმენი შენნი უფალად და გამორუგვრველი სჯანი შენნი!

ამისგამო გულის ხნა ვჭყლოთ ყოველთა, კეთილმოცნა მუნენო მსმენელნო! რომელ სიტყვებზე ესე ჩუქნი ქუჩის ნიერი არს სიტყვებზე დროებითი და მსწრაფად წარმავალი, კეთილნი მისნი არიან ხრწანნი და ამავანი, სხული ჩუქნი არს საზურგობილე სულისა, რომლისაგან იგი ადარე, ანუ გვიან განთავისუფლდება, რათა შემდგომ შეტყვას ლებისა მისისა სხულიად სულიერად და უკრძალოდ კვლად შეერთდეს მისთანა საუკუნოელსა ცხოვრებისათვის ღმრთისთანა.

ნუ მივაზურგობთ გულთა ჩუქნთა ნურა რას სოფლისსა, ვიყვნეთ მარადის გამხადებულნი განსკდისათვის ამი გრ სოფლით, ვიდვიძებდეთ და ვილცვიდეთ ყოველსა ჟამსა, რათა არ გვეწვიოს ჩუქნი სიკრძალოდ მოულოდნელებად და განუმხადებელად, და არა გამოვსჩნდეთ წინაშე ზირთხებელისა მსაჯულისა უზასურგობისა და ბრალეულნი. გვემდექს ყოველთა, რომელ ჩუქნი ყოველთა გვაქუნი და ნიშნული სამდღურნი სიტყვებისა ფრად მოკლე, გინა ფრად გრძელი, არა სურვილისაგან ჩუქნისა, არამედ ყოველად სახიერისა და ყოველად ბრძნისა ნებისაგან უფ-

ღისა, რომელი უამსავე დაბადებისსა ეუბნება თვთოეულს
 « აქა არს სამძლვარი შენი; აქამომდე მოხვიდე, და ამას
 არა გაკლანდე; გერწამდეს, რომელ ამა ღმთის განჩინე-
 ბასა კერა რამ გერ შესცვლის, გერცა ძალიან, ბუნებისანი,
 გერცა ძალნი კელოკნებისანი და კაცობრივის სიბრძ-
 ნისანი.

მგლოვარნო და გულტიგნეულნო მიცვალებული-
 სათჳს ამისა! ნუ იქნებით მწუხარენი, ვთარცა იგი სხუა-
 ნი, რომელთა არა აქესთ სსოკება, სარწმუნოება, სსოკება
 და სიუქარული მაცხოვრისა. იყავნ ნუკეშინის მცემელ
 თქუწნდა, იგი სარწმუნოება, რომელი გვეტყვის ჩუწნ:
 განა თუ ცხოველ ვართ უფლისადა, ცხოველ ვართ, და ვა-
 ნათუ მოკსწყდებით უფლისა მიერეკე, მოკსწყდებით, განა
 თუ ცხოველ ვიყენეთ, განა თუ მოკსწყდეთ უფლისანი
 ვართ.» —

იგი სსოკება, რომლისა მიერ მოკვლით აღდგომისა
 მკუდრეთით, კვალად შეერთებისა ჩუწნთა საუქარეულთა
 თანა და ერთათ ცხოვრებასა საუქარეულ; იგი საუქარეული,
 რომლისამებრ მამამან ზევთამან აესრედ შეიქრანა სო-
 ფელი ესე. ფრიად ქეცა თჳსი მხოლოდ შობილი მოსცა
 მას, რათა ყოველსა, რომელსა ჳრწმენეს იგი, არა წარ-
 სწყდეთ, არამედ აქედეს ცხოვრება საუქარეულ » საუქარ-
 რელი ესე თქუწნი არს უფლისათანა, გრწმენეს უამ-
 მისი, ესეკვლით მას, შეიუქარეთ, ეკედრენით მას, ჳქმენით
 საქმენი კაცთ მოყვარებისანი, სათნობა ღმთისა, რომელს
 ნი დაუმკვდრებენ მიცვალებულსა ზევთა სსოკველსა.

ყოველი ერთათ შირითა და ერთგულითა გვედრნეთ

უფალს ესრედ: «წინდათა თანა განუსკუნე ქრისტე დმე-
 რთა სულსა მონისა შენისა თავადის აჩიღისასა, სადა
 იგი არა არს ჭირი, არცა მწუხარება, არცა ურვა, არც სუ-
 ლთქმის, არამედ სინარყოფი და ცხარება იგი დაუსრუ-
 ლებელი.

ხოლო აღსრულებულსა ამას სარწმუნოებითა, სსოებითა
 თა და სიუქნარყოფითა დრთისათა კემდმწიფის და შამუ-
 ლის სიუქნარყოფისათანა, კვტქტათ: მშჯღობით საუქნარყო-
 ლთ, მშჯღობით გიღრე შეუწაღმდე ერთად საყოფელთა
 შინა დრთისათა, მშჯღობით! უფალი შენთანა. ამინ.

შ ე ს ხ მ ა .

ლომეოცის წირვის გარდასასა ზედა, განსვენებულის
თ. აწილ ივანეს ძის ანდრონიკოვისა.

ბრწეინვალო თა ვადო ივან მაღსაზინ!

დღეს ნეტად სენებულსა სუკარელსა შვილსა შენსა
თაკადს აწილს, ექმნების განწესებისაგებრ წმინდისა ეკ
კლესიის, ვითარცა მოკითხობს ჩქნ სამართლ წერი
ლი, მუხლო მოდრეკით თუკანის ცემა ქრისტეს მაცხლ
ვრისა, და ჩქნ შემოკრებუანი აქა სამღუდელო და სა
ეკლესიო მსახურნი მოხრევიანი წინაშე მეუფისა ღმთისა,
ერთად დღეს გულ მტკინეულისა ამის შეკრებილების
ძმათა, ნათესავთა, მცნობთა და უცნობთა თანა კეთილად
შეწინარებისათჳს სულის მისისა. გვედრით მოწყალეს
მამას მისსა, რათა არა შეეზღუადეს გული შენი თხლ
ვისათჳს წინაშე ღმთისა შეწყალებად სულის მისისა,
მით, რომელ მან ჯერეთ ჭაბუკმან თანამდებმან განსვენ
ებად მოხუცებულებისა შენისა დაგიტევა და მიმართა
მამასა ზედათსა, იუკნ ნება უფლისა ვითარცა ცათა შინა,
ეგრეთა ქქნანსა ზედა.

და ესრეთ ჭე, კადო ღმთისაო და სასულოვანო ზირო
ქართველოთა! ნუ მტმუნვარებ უდროკოთ განდაცვალები

სათჳს ზირ მშობას შჯლის შენისა, და ნუცა შეორგუ-
 ლდების მაღლად განმჭურველი გონება შენი გამგებასს
 ზედა ღუთისასა, რომელმან მოაკლო მოხუცებულება შენი
 სიუჭარულსა და სიამოკნებასს მარადის ჭურჭლად მხნედ
 გამოჩინებულისა შჯლის შენისა, რომელმან აღასრულა
 ვალი თჳსი, და დაშინა სჯულისა, კელმწიფისა და მამუ-
 ლისათჳს, და არა რიდა თაკი თჳსი მწარესა სიკუდილ-
 საცა, ხოლო შენ ვითარცა გონიერად შემწუნარებელი კუ-
 თილისა და ბოროტისა დაგამინა, სანუკუმოთ განმწა-
 რებულისა მემცხეაჩისა თჳსისა და მწაედ კეთილად აღ-
 მსრდელად — დანაშთენთა შჯლთა თჳსთა, და შჯლის შჯ-
 ლთა შენთა სანთლად ღუთისა, რომელთა აღსრდითა გა-
 ნისკენის მოხუცებულება შენი და გამოკახინებენ შენ
 მხნედ წინაშე ღუთისა და მაგალითად ეჩისა. —

თქმული დ—ს იანვარსა

ჩუად წელსა. შემდგომ ზანაშჯდისა

ახსიმიანდრითის მაკარისაცან.

სსტა და სსტა ანბავი.

—ჩუტნს ტფილისის ქალაქში, ახლა შეუჩილნი არიან საქართველოს კეთილშობილნი, სსტა და სსტა თანამდებობისა შირთათჳს აღმოსარჩევათ, ეს იმ გვარნი სკანნი არის, რომელსედაც დამყარებულნი სსოგადოდ კეთილს მდგომარეობა. ამასეღ დიდი მოლანპარაკება გვმართებს მკითხველებთან, მაგრამ რადგანაც მოკვლით მოლანებისა გან დაწვრილებით აღწერას ამ სკანსეღ, ამისათჳს ჩუტნ არა გვეთქმისრა. ჩუტნი მოლანებე უოველთჳს ამ შეკრებაში იმყოფება და რასაკვრეულია დიდის უურაღლებით ადვენებს თვალსურს.

—ფებრულის შირველში, ტფილისის თეატრში იყო ქართულს ენასეღ წარმოდგენა, ქართულს თეატრის მოსუწარეთაგან, რასაკვრეულია სსოგადოდ კეთილის საქმიანათჳს, მაგრამ ჩუტნდა სამწუხაროთ, რისაც იმედი იყო, ის შემოსავალი ვერ მოსდა ამ წარმოდგენამ. ჩუტნ ქართულები ამ გვარ საქმეს ძრეელ გულგრილად უურვებთ მაშინ, რადესაც რომ ჩუტნს სსოგადოდ კეთილს შეხება ამ გვარნი საქმე. იმ დამსვე ცირკაში იყო თანამოსახლეებისა და შანიუნებისა. აქ ჩუტნულებრივ მომყრელები ხალხი იყო. ამ სკანსედაც აღგვიოქება შემდგომს ჩუტნ მერში მოლანებე მკითხველებთან მოლანპარაკება, სადაც მკითხუტლნი დაწვრილებით შეიტყობენ ამის გარემოებას,

რედაქციისაგან.

—უ. ევლახოვის სტატიის შესავალიც დაკბეჭდვით ამ იანვრის ნომერში, რადგანც ბუერჩა იმ გვარმა ჰირომა დაიბარა წელს ჩუქნი «ცისკარი», რომელთაც შარშან არ მისდილდათ. ამისათვის საჭიროთ დაუინახეთ ეს სტატია თავითგან წავაკვიროსოთ ახალთ «ცისკარზედ» კელის მომწერთ, ამას გარდა ამ ახალთ კელის მომწერთ, რომანსაც «ავრორას» დასაწყისითგან უგზავნით —

1864 წლის «ცისკარზედ» კელის მომწერთ
ს ი ა .

ტფილისში.

- 62.** თ. ირაკლი გრუზინსკი.
თ. კონსტანტინე ფაღვანდოვი.
თ. კონსტანტ მახაბული.
თ. ივანე მელიქოვი.
დავით გრიგორიევი.
თ. ივანე მაღსახის-ძე ანდრონიკოვი, **2** წიგნი.
- 70** თ. სოლომონ არხილისძე ანდრონიკოვი, **2** წი.
- 80.** თ. ლევან ივანესძე მელიქოვი, **10** წიგნი.
თ. ლუარსაბ ჩოლოყავეი

თ. გიგოზ მონაქვევი
თ. შაალ ბარათოვი
თ. დავით ერისთავი
ალექსანდრე ბენიგოვანი
დიმიტრი უიფიანი
სემიონ გობიევი
ლავრენტი ანდრონიკოვი
კოსტანტინე ბაღდანოვი — კალენსკი

90 ივანე ბაქრაძე
კავკასიის შრიკაზი,
«კავკასის» რედაქტორი,
პეტროპოლისი.

ქუთაისში

ქუთაისის სასულიერო სასწავლებელი,
გიორგი იესეიანი.

თელავში.

თ. გიგოზ მონაქვევი,
პნ. ნინო ვახუშტისა,
თ. შურობ რატიევი.
ლუარსაბ ჩხეიძე

ლალოდალში.

100 ტფილისის გენერალის შოლვის ბიბლიოთეკა
სიღნაღში.

თ. შურობ აბაშიძე,
თ. რევაზ იოსებისძე ვანაძე,

თ. რევას ქაიხოსროსძე განნაძე—**შ** წიგნი.

ანანურში.

თ ზურაბ ავალიანი,

ჩიჩიურში.

დადისტანის ზოლვის ბიბლიოტეკა.

თ. იოსებ ცხელიანი,

ს. ზეტეზურში.

109 უნივერსიტეტის ბიბლიოტეკა,

ზუგდიდი

110 სთინიდან მანკარანი.

სსჭა და სსჭა ანბავი:

1.—სიტყუა თქმული, თ. აწნილ იოანესძის გარდაცვალებასკედ —
ბლადოჩინის გრ გამბაროვისა 2 —სიტყუა ამავე საგანსკედ,—აწს
ხიმანდრიტის მაკარისა —3, კესჭი ტფილისში.—4, ქართული თუა
ტრი. 5, რედაქციისაგან და 6, სია 1864 წელს, რომელიც იბა
რებს «ცისკრის»

1 8 6 4 წლის

«ცისკრის» დაბარება შეიძლება ამ სახით:

ტფილისში, ადგილობრივ გას
უგზავნულად 6 მან. დამატებით.
7 მან.

სსჭა ქვეყნებში გაგზავნით, და
უმატებელივ 7 მან. დამატებით.
8 მან.

რედაქცია იმყოფება გუვიანს, საკუთარს კერესელიძის სახლებში,
ქ. ტფილისს.

ვისაც ჟურნალი დააკლდეს და თავის დროსკედ არ მიერთოს, უ
მორჩილესად ითხოვს რედაქცია, მაშინვე აცნობოს ამ ადრესით:

«ცისკრის» რედაქციაში ტფილისს.